

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК ХХVI.

ЖОВТЕНЬ — 1975 — ОСТОВЕР

Ч. 309

НОВІ ДНІ

NOWI DNI

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор, у відпустці)
М. Дальний (тимч. виконуючий обов'язки
головного редактора)
О. Н. Гай-Головко, О. Г. Коновал,
Роман Рахманний

В. В. Павлюк — адміністратор

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуеля — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116,
U.S.A.

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

Second Class Mail Registration Number 1668

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

T. Шевченко — Розрита могила	1
Н. Король — До 200-річчя знищення Запорозької Січі	1
В. Витвицький — Дмитро Степанович Бортнянський	4
Л. Рудницький — Література з місією	7
О. Третяк — Весна Полтавчанка	9
О. Архімович — Світова продукція польових сільсько-господарських культур у 1974 році	11
A. Гак — Найпопулярніша кололітературна людина	14
M. Валко Рек — 100-річчя родички Гр. Квітки-Основ'яненка	17
E. I. Кочеровський — Гіпертонія	21
C. Воскрекасенко — вірші	21
M. Ковшун — Іменем народу	22
Д-р Штерн обороняє українську мову	23
B. Чапленко — Про Михайла Драй-Хмару переважно	24
I. Чорнобров — "Золота" пісня Львів'янки	25
O. К. — Дещо про Запорозькі Січі	26
A. Юрінський — Ювілей 50-ліття громадської праці М. П. Новака	31
I. Діденко — Миколі Новакові	32
Читачі пишуть. хроніка, тощо	

На першій сторінці обкладинки: портрет Дмитра Степановича Бортнянського, роботи невідомого художника.

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Вишван Ольга, Торонто, Канада	\$3.50
Ткач І., Гамильтон, Канада	3.50
Штихно О. Ф., Лашіне, Канада	3.50
Мак Надія, Рексдейл, Канада	3.50
Дзюбенко Василь, Ванкувер, Канада	3.50
Марич В., Едмонтон, Канада	3.50
Хим'як П., Чікаго, США	3.50
Несіна Олена, Нью Йорк, США	3.50
Проф. Федоренко Є., Морріс Плейнс, США	3.50
Ганіна Марія, Філадельфія, США	3.50
Степанюк В., Кенона, Канада	3.50
Оміляненко І., Вінніпег, Канада	2.00
Филипович Юрій, Міннеаполіс, США	2.00
Рекуха Дарія, Ст. Паул, США	2.00
Белендюк Мих., Аппер Монтклер, США	2.00
Гришко Галина, Йонкерс, США	2.00
Корсунь Федір, Філадельфія, США	1.50
Тищенко М. переслав з ізбірки на обіді в першу річницю смерті . М. Дзябенка, місто Ст. Томас, Канада	13.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Проф. Нитченко Дмитро, Австралія	2
Криволап Сергій, Австралія	1
Евсевський Сергій, США	1

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

РОЗРИТА МОГИЛА

Світе тихий, краю милюй,
Моя Україно! —
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилася?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
"Молилася, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добре діти,
Панувала і я колись
На широкім світі, —
Панувала... Ой Богдане!...
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колисці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані

Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужий роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай рие, розкопує,
Не своє шукає,
А тимчасом перевертні
Нехай підростають.
Та поможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати".

Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там скоронили
Старі батьки? — Ех, якби-то,

Якби-то найшли те, що там
скоронили, —
Не плакали б діти, мати не
журилась.

Нестор КОРОЛЬ

ДО 200-РІЧЧЯ ЗНИЩЕННЯ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Літописець у "Повісті временних літ", дорікаючи "нашим поганим" мешканцям на південь від ріки Росі, картає їх, що не зважаючи на те, що вони ж русь, русини, не визнають над собою влади і зверхності руського князя і не платять йому данини. В нізніші часи держави українського народу Руси-України, південним її кордоном був доплив Дніпра р. Рось, за якою "в XI столітті помітні воєнізовані оселі — зародок пізнішого козацтва" (С. В. Солов'єв, Істория России).

"Козаки поза кордонами держави, на території, що фактично ніякій державі не належала, в дійсності цілковито звільнілися від підлегlosti будь-якій державній владі. Так виникло українське і запорозьке козацтво (Военная Энциклопедия, С. Петербург, 1911 р.). Хоч в автора, генерала генштабу російської армії, не знайшлось відваги написати, що це й була держава, то з дальшого трактування теми, це само собою випливає. "В українських козацьких селищах пану-

вав найчистіший демократичний лад при цілковитій рівності усіх його членів. Українське козацтво досягло повної внутрішньої і політичної незалежності", пише інший автор, там же. "Уперше про козаків на українських землях Литовського князівства писемні вістки появляються наприкінці XIV століття" (Енциклопедия военных и морских наук, С. Петербург, 1885 р.). "В грамоті Литовського великого князя Олександра з 1499 року про запорожців говориться уже як про ВІЙСЬКО по Дніпру" (там же, підкresлення в оригіналі).

В 1569 році сталася дуже важлива державно-політична подія, якій чомусь не надається належного значення, хоч вона докорінно змінила політичне становище українських земель, що до того часу входили в склад великого князівства Литовського. Це — Люблинська унія. До неї в склад польського королівства з українських земель входили тільки Галичина, Холмщина і Підляшшя. Вся ж решта українських земель — Лі-

вобережжя, Правобережжя, Степ на схід далеко за Дніпро, були складовою частиною великого князівства Литовського. Це була ділком окрема суверенна держава зі своїм військом, грошовою системою (щеляг з якого з'явився український шаг), законами (Литовський статут), з свою державною мовою (тогочасна книжна українська). З того часу як литовський князь Ягайло став польським королем, одружившись з Ядвигою, наслідницею польського престолу, поляки ввесь час зазіхали на набагато більше території Литовське князівство, не зважаючи на те, що литовці зараз же вибрали собі іншого князя на місце Ягайла — далекого його родича. Люблінська унія надзвичайно змінила Польщу і сильно ослабила Литву, бо майже всі українські землі з під Литви перейшли до Польщі.

Польща почала розширювати свій жахливий державний устрій з кріпацтвом-рабством і на Русь (за литовських часів тут ніякого кріпацтва не існувало). З цього часу і розпочалися нагінки та утиски новоспечених поміщиків на українське населення і козацтво. Ціль утисків і нагінок була перетворити вільне селянство і козаків на кріпаків.

Але частина українських земель, що раніш лиш номінально входила у склад литовського князівства, на схід від допливів р. Богу, Синюхи і Колими аж до теперішнього Ростова, Таганрога і Шахт, стала цілком незалежною державою з назвою "Запорозьке Козацьке Військо Низове".

Ще перед 1550 роком князь Дмитро Вишневецький (Байда) надав запорозькому війську ознак і форм лицарсько-християнського ордену, заборонивши під страхом кари на смерть появлятись в столиці-кріпості, запорозька Січ — жінкам і нехристиянам. "Запорозьке козацьке військо ніколи не належало ні Польщі, ні Росії" (Энц. В. и М. Н.). "Запорозькі низові козаки стали захисниками Христової віри від мусульман, православія від католицизму, охоронцями всієї слов'янської людності від татар і турків та постійними оборонцями своєї батьківщини" (там же).

"Цілковите відділення запорозьких козаків від українського реєстрового козацтва сталося за Стефана Баторія в 1576 році. З цього часу і постала нова цілком незалежна держава Запорозького козацького війська низового (Воен. Энц.).

Багато баламутства про козаків і запорожців наробили негоречности як самого Б. Хмельницького, так і Костомарова та... Гоголя.

Чигиринський сотник реєстрового козацького війська, яке дійсно було "козацьким військом короля польського", Б. Хмельницький після обрання його запорожцями, до яких він утік від переслідувань в Чигирині, проповідував величити себе чуже не "сотником", а "гетьманом Запорозького Козацького Війська короля польського". Хоч відомо, що у запорожців гетьмана ніколи не було, а кошовий отаман, що запорозьке військо ніколи не вважало себе військом короля польського і також не було, хоч і часто за плату помогало Польщі в її війнах з сусідами, за що дехто з польських королів високо цінив їх. Можливо, що Б.

Хмельницький в такий спосіб мав намір поширити незалежність Запорозької держави на всі землі українського народу під Польщею, оминаючи гострих конфліктів з нею.

Костомаров писав, що запорожці, як і всі козаки були ослов'янені і християнізовані тюркотатари з домішкою слов'янського елементу. Пояснюється це тим, що тоді як він писав про козаків, багато документів і писемних джерел були ще невідомі. Гоголь, з притаманною йому легкістю в своїх писаннях, прийом новака в запорожці звів до легкого фарса: "Горілку п'єш? в Бога віруєш? Отче наш знаєш? і Вірую знаєш? А ну, перехрестись! іди до якого хочеш куріння", казав кошовий новакові. Тяжко повірити, щоб прийом в запорожці мав таку опереткову форму, якщо взяти під увагу вимоги Дмитра Вишневецького.

"В Польщі і далі (після Люблінської унії) панував неспокій і народ цілими тлумами з жінками і дітьми ішов на запорозькі землі" (Энц. В. и М. Н.).

Запорожці пропонували поселенцям або вписуватись в "товариство" (в цей час багато запорожців мали вже родини, що постійно мешкали на "зимовниках" - хуторах, займаючись сільським господарством), або оставатись вільними селянами з платою невеличких, символічних, податків до Військової скарбниці. З цих селян запорожці зформували спеціальні "пікінерські" полки. Запорожці взялися за військовий вишкіл цих полків та навчати їх грамоти.

"Пікінерські полки були легкокінним військом, яке складалося з місцевих селян запорозьких козацьких земель за часів існування Запорозької Січі. На час зруйнування Січі були такі пікінерські полки: Дніпровський, Донецький, Луганський, Херсонський, Самарський, Інгульський, Полтавський (не змішувати з Полтавським на Гетьманщині; Полтавський запорозький складався з селян Орельської паланки") (Воен. Энц.).

Запорозька козацька держава не дуже-то встравала у внутрішні справи створеної Б. Хмельницьким української держави. Але коли Олексій Михайлович, порушуючи з перших же днів Переяславську угоду, почав засилати в головніші міста нової держави свої залоги, нібито для захисту, то запорожці, не бажаючи мати Московію своїм сусідом, почали підбурювати місцевих козаків проти московського царя і його залог в українських містах. В одну ніч у кількох містах, в тім числі і в близчому до Запорозького кордону, Брацлаві, були вирізані усі московські залоги. Московія була занадто далеко від Запоріжжя, десь там на півночі. Між нею і землями запорозьких козаків знаходились слобідсько-українські полки. А все ж таки, вже в 1651 році, скориставшись війною Б. Хмельницького і кримських татар з Польщею, цар, при допомозі Ізюмського полку, захопив частину запорозьких земель з солоними джерелами і озерами (в околицях теперішнього Слов'янська). В Московії продаж солі здавна був виключно в руках князів, пізніше царів. Це приносило їм величезні прибутки. Сіль доставляли аж з Астрахані. На сіль в

дорозі нападали грабіжники і для захисту її треба було утримувати великі загони добре озброєних людей. Це обходилося дорого. Сіль же з запорозьких земель була близче. В Слобідсько-українських полках на сіль ніхто не нападав. Охороняти її приходилось тільки на території самої Московії. Дорога була в кільканадцять разів коротша ніж з Астрахані. Звідси і бажання царя захопити якомога більше запорозьких земель. Ще гостріші сутички з Московією у запорожців розпочались після того, як вони, уважаючи своїм обов'язком помагати українській людності, почали приймати і оселявати на своїй землі втікачів, — селян і козаків з слобідсько-українських полків. Ale найбільший конфлікт виник після того, як гетьман I. Брюховецький, прийнявши від царя звання московського боярина, та оженившись "на московській дів'є", (про те, щоб цар його оженив на тій "дів'є" він просив царя листовно). ВІДДАВ цареві печатку Української держави, виготовлену Б. Хмельницьким. Цього вимагав від Брюховецького цар, бо він "боярин Брюховецький, холоп його пресветлого царського величества не може мати у себе державної печатки". З віячности цареві за звання боярина і за "московську дів'є", Брюховецький не тільки віддав цареві печатку, а ще й листовно просив його, щоб цар звільнив його від "обов'язку вести дипломатичні зносини з чужинецькими державами" та щоб "цар збирав усі податки до своєї царової казни". "І його пресветлое царское величество Алексей Михайлович гетьмана Ивана Брюховецкого дуже сильно похвалив" (Полное Собрание Законов Российской Империи, С. Петербург, 1830 г.). Після цього запорозькі "перелесники", розійшовшись по всій Україні, підняли повстання проти Брюховецького, Московії та її царя. Цар бачучи, що сама Московія не дасть собі ради з українським народом, запропонував Польщі розділити українську державу, відновлену гетьманом Б. Хмельницьким. Більша частина була відступлена Польщі. Собі ж Московія оставила Лівобережжя з Києвом на Правобережжі. Після цього розділу по Андрушівському миру 1667 року, на Лівобережжі москалі уже поводились як на завойованій землі, бо вони говорили, що Переяславська угода з гетьманом Б. Хмельницьким втратила своє значення.

По смерті Олексія Михайловича це продовжувалось. Особливо нахабно з запорожцями поводився Петро I в околицях Бахмута. Довідавшись, що запорожці в Бахмуті добувають сіль (камінну) з-під землі, замість випаровування її з води, як це робили москалі на захоплених його батьком запорозьких землях, та що запорожці почали добувати камінне вугілля, залізну руду, побудували гути для витопу заліза і криці (сталі), запросивши до цього майстрів з Дамаска, Петро I став ще агресивніший. Для захоплення просторів з камінною сіллю і вугіллям він побудував на землях запорожців кілька укріплень. Залізна руда добувалась запорожцями далеко на півдні по р. Інгулець і була поза досягненням москалів. При кожній найменшій нагоді запорожці завше

були проти Московії і допомагали її противникам, щоб віддячитись їй.

"Російський уряд під захистом свого війська почав заселяти захоплені запорозькі землі своїм народом в північно-східній та північно-західній частинах. Запорожці віднеслись до чужих поселенців вороже і у них часто доходило до збройних сутичок; поселенці скаржились в Петербурзі на запорожців" (В. Энц.). "При Петрі I-му запорожці помагали Булавіну" (повстання донських козаків) (Энц. В. и М. Н.). "Спантеличеві великим ненависником Росії своїм кошовим Костем Гордієнком, запорожці в березні 1709 року з'єднались з шведськими військами" (В. Энц.). За царювання Анни Іванівни на запорозьких землях силою і коштами козацьких полків з Гетьманщини, була проведена так звана "Українська лінія", ряд укріплень нібито проти татар і турків. Залоги цих укріплень були з москалів, але на повному утриманні населення запорозької держави.

Навіть Єлісавета Петровна, що нібито ставилась доброзичливо до козаків з Гетьманщини, завдяки своєму чоловікові А. Розумовському, захопила північно-західну частину запорозьких земель і збудувала там фортецю св. Єлісавети (Єлісаветград).

Запорозька козацька держава ділилась на паланки (області). На чолі управи паланкою стояв військовий старшина (генерал), що був найвищим цивільним і військовим урядовцем паланки. Запорожці, навіть ті, що їх родини мешкали на "зимовниках" -хуторах, не підлягали військовій владі паланкового військового старшини, а свого куріння в коші (Запорозькі Січі). Паланковій владі підлягали тільки пікінерські полки. В церковнім відношенні на Запоріжжі найвищою особою був архимандрит. Згідно з зasadами уведеними для запорожців Дмитром Вишневецьким, священиком у запорожців міг бути тільки священик монах. Коли після Люблинської унії на запорозьких землях з'явилася маса втікачів селян з Польщі, а пізніше і з Слобідсько-українських полків, разом з ними прибували і жонаті священики. Ці священики також підлягали владі Січового архимандрита. Пікінерськими полками командували запорожці полкові старшини (підполковники), а всі нижчі командні становища займали самі пікінери. Пізніше навіть деякими полками командували пікінери. Нові поселенці швидко розбагатіли, бо запорожці побирали з них надзвичайно малі податки. Все це зроджувало в головах поселенців переоцінку свого значення і ухили навіть щодо виконання загально державних розпоряджень, ба навіть свавільство деяких пікінерських полків під час війни. Поселенці вже в кілька разів перевищували кількість "братчиків" запорожців. Перед зруйнуванням Січі по списках Військової скарбниці одних тільки платників податків (себто дорослого чоловічого населення) нараховувалось біля 200,000 душ.

(Продовження на сторінці 28)

ДМИТРО СТЕПАНОВИЧ БОРТНЯНСЬКИЙ

До 150-ліття з дня смерти

"Він написав сорок п'ять чотири- і восьмиголосих псалмів. Крім того, залишив триголосу літургію і багато окремих композицій. У всіх цих творах проявляється правдиве релігійне почуття, а неодноразово й своєрідний містичизм, який доводить слухача до справжнього захоплення. У нього рідко подибувана майстерність в орудуванні вокальними масами, прекрасне володіння нюансами, повнозвучність гармонії і — що дуже дивне — неймовірна свобода у веденні голосів, суверенне відкинення правил, що їх респектували його попередники і сучасники, особливо ж італійці, учнем яких сам він був".

Так писав про церковну музику Дмитра Бортнянського визначний французький композитор Гектор Берліоз. Її він мав нагоду слухати у виконанні петербурзької придворної капелі у 1847 році, коли не тільки творчі, але й знамениті виконавчі традиції Бортнянського були ще живі¹⁾.

Дмитро Степанович Бортнянський прийшов на світ 1751 р. у місті Глухові. Пригадаємо, що того самого року і в тому самому місті відбулася інша гідна уваги подія: урочистий в'їзд недавно вибраного гетьмана України Кирила Розумовського. Глухів був тоді доволі розвиненим музичним центром. Жваве музичне життя тамтешньої гетьманської резиденції, наявність постійної оркестрий хору та діяння музичної школи мусіли вплинути на пробудження і розвиток вродженого обдаровання майбутнього композитора. З глухівською музичною школою в'яжуться початки його музичної освіти.

Дуже рано проявилися його виконавчі, співацькі можливості і вже восьмилітнім хлопцем його включили в придворну капелю в Петербурзі. Розлуку з сім'єю і рідними сторонами якоюсь, бодай малзою мірою заступав склад придворної капелі — майже повністю український. Безпосереднім керівником був Марко Полторацький, близький земляк з Чернігівщини. Після кількох років наш юний музика виступав солістом — виконавцем одної з головних ролей в опері "Альцеста" німецького композитора Германа Равлаха. Список солістів, виконавців цієї опери, показує — за одним винятком — самих українців. Ось вони: Дмитро Бортнянський, Семен Соколовський, Іван Січевський, Андрій Трубчевський, Іван Оробівський, Федір Ладунька і Данило Носаченко.

Навчання музично-теоретичних дисциплін було спершу справою Марка Полторацького. Згодом Бортнянський став учитися у визначного італійського композитора Балтазаре Галюопі. Коли останній виїхав до Італії, його учень переїхав туди ж і навчався там повних десять років (1769-1779). Головним осідком Дмитра Степановича була Венеція, але він побував і в інших містах, знайомлячись з особливостями їхнього музичного

життя. Тоді досяг він і перших творчих успіхів: на сценах там ставилися його опери на італійські тексти "Креонт", "Алькід" і "Квінт Фабій" (две перші у Венеції, третя в Модені).

Після повернення до Петербургу Бортнянський довго працював придворним учителем і диригентом. Це тоді постали його опери на французькі тексти: "Сокіл" і "Син-суперник". У 1796 році вернувся до придворної капелі, в якій колись давно починав свою музичну кар'єру як співак-сопраніст, але тепер — як її директор. Як колись, так і тепер домінував там дух український. За свідченням сучасників капеляни разом із своїм директором дорожили мовою своєї батьківщини і дотримувались її звичаїв. Під керуванням Дмитра Бортнянського капела досягла вершин виконавчого мистецтва. На посаді директора капелі він пробув до кінця свого життя. Помер 9 жовтня 1825 року.

Як композитор Дмитро Степанович Бортнянський стає перед нами як один з величнів музичного мистецтва. Основна прикмета його творчості — незвичайне багатство і різноманітність. Головні її ділянки такі: 1) хорові церковні концерти (35 на чотири голоси, 10 двохорних); 2) літургічні твори; 3) церковні твори до латинських і німецьких текстів; 4) опера музика; 5) фортепіанові твори; 6) композиції для різних інструментальних ансамблів ("Концертна симфонія", Квінтет для скрипки, віолі, віольончелі, арфи й фортепіану та ін.). А є ще й такі твори, як цикл пісень на французькі тексти, кантали, військовий марш та інші. Сам перелік — імпозантний.

Порівняння цих ділянок показує, що цариною, якій наш композитор приділяв, найбільше уваги і віддавав наділення, була хорова церковна музика. На цьому полі найповніше проявились прикметні йому риси: незвичайне мелодітворче багатство, повне поєднання музики з текстом, конструкційна майстерність, виявлені особливо у творах циклічної побудови, багатство і сміливість гармонії та суверенне володіння поліфонічними засобами. У церковних творах Бортнянського, як і в деяких інструментальних композиціях, помітна інтонаційна спільність з українськими народними піснями. Композитор не користується повними і точними цитатами народних пісень, але — свідомо, чи несвідомо — переплітає свої мелодії зворотами або ритмами, притаманними українській народній музиці.

Хоч ми найбільше захоплюємося хоровою церковною музикою Бортнянського, але ж й інші його твори цілком заслуговують на те, щоб вивести їх із забуття. Підтверджують це зроблені досі спроби з виконанням таких творів, як Квінтет, що виконувався в Америці кількаразово заходами Богдана Пюрка і Тараса Губицького. Нещодавно

сценічне випробування витримала опера "Сокіл", виконана 1973 р. Камерним Музичним Театром у Москві.

Значення творчості Дмитра Бортнянського в історії української музики величезне. У ній досяг остаточного завершення довговіковий розвиток української хорової культури. Нею замкнулася й доба класицизму в українській музиці, започаткована Максимом Березовським. Ненормальность політичного становища України привела до того, що цей процес не завершився, а перервався на початку 19 стол. Проте твори наших композиторів не переставали звучати і в хоровій практиці перетривали несприятливу добу. Цікаво, що голос, який вийшов з далекого північно-східнього Глухова, відбився відгомоном на другому кінці української землі — в Переяславі. Там через кілька років після смерті композитора (точніше — на Великдень 1829 р.) його твори прозвучали й дали початок новому пробудженню музичного життя, спершу на церковному полі, а згодом і на світському. Михайло Вербицький, один із чільних представників перемиського гуртка, називав Бортнянського — не без почуття гордості — "нашим Моцартом". Вплив Бортнянського на музичне життя західно-українських земель мусив бути дуже сильний, якщо Іван Франко відчув потребу явного протесту (проти того впливу), кажучи, що той вплив заслонив вуха цілих генерацій музик на красу народної пісні. Проте, пишучи ці слова, Франко підкреслював, що виступає не з музично-критичних позицій, а громадсько-світоглядових²). Зрештою, це була доба Миколи Лисенка, доба "народництва", коли вся увага звернена була на народну музику, на її своєрідність і неповторність, та коли на церковну музику знаходилося небагато часу.

Коли ж мова про наставлення в радянській Україні до церковної музики, то довгі десятиліття панівним було її, цієї музики, замовчування. У книзі "Музична література УРСР, 1917-1965" (Харків, 1966, 796 стор.), в якій подана бібліографія всіх нотних видань майже за сорок років ім'я Д. С. Бортнянського, як хорового композитора, згадане один єдиний раз: згаданий його третій концерт, надрукований 1964 р., але не з оригінальним текстом, а підробленим рукою В. Рождественського. Це власне й була одна із спроб секуляризації церковної музики давніх наших композиторів. Спроба, зрештою, невдала. Вона не сприйнялася, і партійним чинникам довелося поступитися під тиском одностайні думки музичного світу і широких громадських кіл. Добром словом слід згадати тут Максима Рильського. Ось так дороблені тексти відкинено, а музыка Березовського, Бортнянського і Веделя знову почала звучати в своєму первісному вигляді. На початку 1970-их років спершу російські, а трохи згодом і українські хори почали включати її у свій репертуар. У виданій у Києві "Хрестоматії української джовтневої музики" (1970) вміщено частини з трьох концертів Бортнянського з оригінальними текстами, а між ними й відомий "Возведох очі мої в гори, отнюду же приайдіть помощ моя".

Творчість нашого композитора здобула доволі високу оцінку в західно-европейській музикознавчій літературі. Повним захоплення голосом Гектора Берліоза ця стаття почалася. З інших згадаємо А. В. Амброза, який у своїй об'ємистій "Історії музики" (1891) писав: "Я слухав у Празі різні композиції Бортнянського з великим зацікавленням". Спроби Бортнянського оновити церковну музику Амброз назвав геніальними.

Подамо тут кілька витягів з українських музикознавчих писань. Микола Грінченко у своїй "Історії української музики" писав: "Природний музичний талант, що народився на співучому ґрунті України, сприяюче музичне оточення з малих років, серйозна музична наука — все це виробило з Бортнянського талановитого музику, з широкими поглядами на своє мистецтво, з великим розумінням його значення"³).

У доповіді, виголошенні 1925 р. на урочистому концерті у Львові з нагоди століття з дня смерті композитора, Станіслав Людкевич назвав твори Бортнянського великою скарбницею: "Ця скарбниця нам тим дорожча, що вона є заразом найкращим цвітом вікової української вокальної культури"⁴). Борис Кудрик вписував ім'я нашого композитора у ряди найбільших імен України — поруч з Володимиром Великим, Ярославом Мудрим, Богданом Хмельницьким, Іваном Мазепою і Тарасом Шевченком⁵). На думку Павла Мащенка, Дмитро Бортнянський був одною з тих постатей, які ведуть свій народ в дорогу століття. Його творчість була "завершенням культурного росту України в царині музичній"⁶).

Сьогодні українське музикознавство почало недавно розробляти окремі аспекти творчості Дмитра Бортнянського. У висліді можемо занотувати ряд цінних досліджень⁷). Зате в "Українському Календарі" на 1975 рік, виданому в Варшаві, була стаття "М. Березовський і Д. Бортнянський — творці української хорової музики 18

¹⁾ Гектор Берліоз, "Вечори з оркестрою", перше видання, Париж, 1852, англ. переклад Нью-Йорк, 1956, стор. 240.

²⁾ Іван Франко, "Думки профана на музикальні теми", Артистичний вісник, Львів, 1905, ч. 5.

³⁾ Микола Грінченко, Історія української музики, Київ, 1922, друге видання Нью-Йорк, 1961, стор. 94.

⁴⁾ Станіслав Людкевич. Дослідження, статті, рецензії, Київ, 1973, стор. 226.

⁵⁾ Борис Кудрик. Огляд історії української церковної музики, Львів, 1937, стор. 81.

⁶⁾ Павло Мащенко. Д. С. Бортнянський і М. С. Березовський, Вінніпег, 1951, стор. 21.

⁷⁾ Л. Хівович, "Фугатні форми в хорових концертах Д. Бортнянського", "Українське музикознавство", Київ, 1971.

І. Волинський. "Дмитро Бортнянський і Західна Україна". "Українське музикознавство". Київ, 1971.

В. Ф. Іванов. "Надполнописенні інтонації в хоровій творчості Д. С. Бортнянського". "Народна творчість та етнографія", ч. 1, 1973.

Увага!

Увага!

Уже вийшла з друку книга публіцистичної і літературної творчості

ПЕТРА ВОЛИНЯКА
ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

Книга має 680 сторінок, на добром папері, 25 фот., у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно з пересилкою.

Книгу можна купити лише у місцевих представників або безпосередньо у секретаря Комітету:

Mr. I. Oleksiuk
20 Larkin Avenue
Toronto, Ont., Canada
M6S 1L8

Поштові перекази або чеки виписувати на

P. WOLYNIAK FUND

стол.", в якій сумлінно зібрані дані про життя і творчість обох композиторів. У ній згадано архівні документи, які вказують на те, що рід Бортнянських походив із села Бортне на Ряшівщині і що батько композитора тільки в половині 1740-их років переселився до Глухова. Проте в статті не подано, які це документи і яка їхня достовірність.

Хор голосів з оцінкою творчості і значення Дмитра Бортнянського не був такий однозгідний і консонантний, як це могло б здаватися на основі досі сказаного. Навпаки, прозвучали й дисонантні гостро критичні відгуки. Одним із перших озвався композитор Михайло Глінка (відоме: "Сахар, Медович, Патокин"). Гостро критичні вислови, аж до повного зневірення, вийшли з-під пера Петра Чайковського. Музику нашого композитора негативно розцінювали й Олександр Серов, і Володимир Стасов і Г. А. Ларош та інші. Основний закид, що його робили російські музики Бортнянському: надмірна солодкавість, сантименталізм і світський характер його цепкої музики. Для декого з них він був тільки "слабим відгомоном італійської музики того часу".

Велика розбіжність в оцінці того самого музичного явища з боку російських і українських музик наводить на думку, що в її (розбіжності) основі лежить глибока суттєва різниця світоглядово-естетичного сприймання. Для багатьох російських критиків творчість Бортнянського була чужа і несприйнятна, зате українські музики, як і широкі кола слухачів, у тій же творчості знаходили і досі знаходять якості своєю суттю близькі їхнім естетичним уподобанням і почуттям.

Пів століття тому на згаданому вже концерті Станіслав Людкевич боронив Бортнянського рід закидів, що його музика надмірно просякнена чужими, особливо італійськими впливами. З питомою йому відвертістю Людкевич сказав святковій громаді: "Коли справді Бортнянський нам ще чим-небудь "чужий", то хіба свою високою культурою". Повне включення творчості Дмитра Степановича Бортнянського в наше музичне життя разом з її світською частиною нехай означає, що ці слова Людкевича відносяться вже не до нас, а до далекого минулого. Це й буде найкращим відзначенням 150-ліття з дня смерти нашого великого композитора.

ЛІТЕРАТУРА З МІСІЄЮ

СПРОБА ОГЛЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ПРОЗИ

(Стаття побудована на доповіді, виголошений на П'ятому З'їзді Об'єднання українських письменників в екзилі — СЛОВО)

Українська еміграційна проза є однією з тих віток сучасної української літератури, яка, на нашу думку, сповняє спеціальну місію, та специфічні завдання. Ці завдання можна подати в чотирьох пов'язаних між собою категоріях, які охоплюють більшість прозових творів сучасного нашого письменства у розсіянні.

До першої категорії зачисляємо твори письменників, ціллю яких є збереження свого я, своєї української ідентичності, та намагання затримати при житті літературні традиції України. Ця категорія включає автобіографічні повісті, мемуари й інші споріднені жанри.

Друга категорія с безпосередньо зв'язана із першою; туди входять твори наших письменників, якими вони свідомо або й несвідомо, доповнюють літературу писану в Україні. Тобто, це твори, що обговорюють те, що є заборонене в Україні, або подають теми в такому наслідственні, в якому не можна їх подати в сучасній радянській дійсності. Не є це, як дехто міг би подумати, літературне реакціонерство, навпаки: це чесне й справедливе намагання надати глибини та субстанції українській літературі взагалі, охоплюючи події, які не нашли б відзеркалення в нашій літературі, або залишилися б у фальшивому наслідственні.

До третьої категорії зачисляємо твори письменників, що намагаються естетично охопити своє нове довкілля та відзначити деякі моменти з українського життя у новому побуті. Таким чином, автори, які на нашу думку належать до цієї категорії, не є лише письменниками, але й своєрідними істориками, чи радше хронікерами. Деякі твори цієї категорії написані у стилі нотатників, репортажів, реалістичною манерою, літературно відтворюють уривки українського життя в США, в Канаді і в інших країнах нашого поселення.

Остання, четверта категорія — це група письменників, творчість яких відзеркалює модернізм, а то й авангардним способом, проблеми сучасної людини, необов'язково української, а людини взагалі. В цій категорії помітні сильні впливи західно-європейських письменників.

Та ні одна категорія, не є герметично замкнена, і ні один твір із низки письменників, що ми їх тут згадаємо, не належить виключно до однієї з названих категорій, бо їх елементи (за евентуальним виїмком останньої) взаємно перекликаються. Цей наш поділ сучасної української еміграційної прози зроблений, щоб більш пластично

унагляднити розвиток тем і сюжетів нашої літератури, та краще охопити її доволі широкий діапазон.

Наш поділ на згадані чотири категорії, є тематичним поділом і тому він вміщається у хронологічну періодизацію еміграційної літератури, що її уточнив Григорій Костюк у своїй праці "З літопису літературного життя в діаспорі" (*Сучасність*, 9-10, 1971), в якій автор ділить українську еміграційну літературу на чотири етапи: 1921—40, 1941—45, 1945—54, і 1954 — до сьогодні. Такий поділ, хоч і може відноситися до усіх періодів поданих у праці Костюка, обмежуємо тут до останнього четвертого періоду, тобто до останніх 20-ти років.

Перша категорія, тобто затримання українського я, укрінської ідентичності, включає теж, як відомо, автобіографічні твори та мемуари. Тут слід приналідно згадати таких письменників, як Уласа Самчука *На білому коні*, Петра Смолія *Данило Вирва*, як і в повістевій формі написані мемуари Василя Бородача, Віктора Приходька, Михайла Островерхи, мистця Олексія Грищенка та інших.

Згідно з нашим поділом сюди належать теж твори, що їх можна означити німецьким терміном *Heimatkunst*. Цей підвідділ, відзеркалює регіональний побут різних українських земель, як на приклад: Михайла Ломацького *З гір Карпат*, Віталія Волкова *Довбуш*, (написано дещо сюрреалістичною манерою), твори Юліяна Бескида, зокрема його *Свята рідна земля*, та твори покійної Ярослави Сосенко-Острук про недавній побут галицької інтелігенції. Полісся, з його глибокою релігійною духовістю, репрезентує Федір Одрач, а Волинь, крім незаслужено призабутого Фотія Мелешка, (маємо на увазі другий том циклу *Три покоління* (з 1959 р.) репрезентує визначний письменник сучасної української літератури Улас Самчук.

Та найвизначнішою представницею цієї нашої категорії є Галина Журба, яка почала свою літературну діяльність серед модерністів, що гуртувались коло журналу *Українська хата* у Києві 1909-1914. Галина Журба, лавреатка літературного конкурсу товариства українських письменників і журналістів ім. Івана Франка у Львові за повість *Революція іде* (1937), сьогодні на еміграції обдарувала українське письменство романом-хронікою *Далекий світ* (1955) та повістю *Толір Сокір* (том перший 1967).

Далекий світ це широка картина життя шляхецької родини на Волині в дореволюційних роках, яка з бігом часу затратила свою українську ідентичність. Це сповідь мужності самої авторки, що свідомо зірвала накиненій їй зв'язки з поль-

ськістю та пішла за зовом крові української стихії. *Тодір Сокір*, перша частина задуманої трилогії, теж пов'язана з *Далеким світом* — у пошуках української ідентичності.

Наша друга і найшириша категорія, тобто доповнення підсоветської літератури, включає, між іншими, історичні романі і повісті. Тут слід згадати твори Миколи Лазорського, Василя Чапленка, Юрія Тиса, Богуслава Полянича, Леоніда Полтави, Панаса Феденка, як теж багатьох письменників, що їх твори написані, головне, для молоді.

В додатку до згаданих історичних повістей, ця категорія включає теж твори, що описують недавнє національне минуле з особистої точки зору та з домішкою притаманної українському народові емоційності, а то й містицизму. Найвидатнішими представниками тієї течії є Ольга Мак і Василь Барка.

Твори Ольги Мак *Куди ішла стежка* (1961) і *Каміння під косою* (1973) яскраво змальовують проблематику українця-християнина під радянським режимом. На першому пляні тут є контраст між глибокою релігійністю української душі, її жадобою правди й справедливості у відношенні до майже злочинної психіки людини соєвсько-московського виробу.

Куди ішла стежка, наприклад, виявляє цей контраст у розмові між двома "зеками", protagonістом українцем, Нестором Пащенецьким, і Петрою Большим, "королем розбійників".

Наводжу слова українця Нестора:

— Скажи мені, Петре, чому ти, такий великий, маєш таку малу душу? Малу-маленьку, аж соромно за тебе! Великого ти не вмієш ні бажати, ні любити, ні ненавидіти. Вразила тебе зрада жінки, задля якої ти зрадив іншу, і це вже отруїло тобі душу. Чи ж ти не бачив більших кривд у світі? Та ж ти щойно вирвався звідти, де вмирають тисячі людей з розчавленими серцями, де вбивають щось більше за тебе, і за мене, і за тисячі таких, як ми; де вбивають Правду і Бога! Чому за них у тебе душа не болить? Чому за них не мстишся, коли вже таку месницею вдачу маєш? Чому не шукаєш більшого, справжнього ворога, але все вибираєш якусь дрібноту.

А ось що каже йому у відповідь Петро: під час їхньої розмови після втечі з каторги в сибірську тайгу:

— Всі ви там — малороси, грузини, німці, чи які інші народи, — всі маєте якогось інакшого Бога та якусь інакшу правду, яка нашому руському чоловіку ніяк не підходить. Не розуміється я на тому. Серед руського народу взагалі над таким ніхто не думає, хіба самі вчені — пани. За політику серед росіян на каторзі і раніше, і тепер самі пани сиділи. Простий народ усе за розбій, за крадіжки, за вбивства та за підпали попадав. А у вас, хахлів, кожний мужик-хлібороб проти влади бунтує, кожен якоїсь правди шукає, в кожному зрада сидить. Хай уже тепер влади не люблять — не диво. Бо, по-шиrostі сказавши, паршиви ця влада, що жидам стільки прав дала. Але ви ж і проти царя бунтувалися.

Не бунтувалися? І мали ж жертви та випити до схочу, а бунтувалися? Чого? якого вам рожна було ще потрібно? Пра-а-а-вди ви шукали!.. Отже, я, хоч темний та дурний, але одну правду тобі також скажу: оти буддисти, що нічого не хотять, — одні дураки, а ви, що хочете забагато, — другі. Наймудріший російський народ, що хоче трошки. Ми — золота середина!..

Крім згаданого, добре опрацьованого мотиву, *Куди ішла стежка*, яскраво змальовує життя в каторжних тaborах Сибіру; розкриває особисті конфлікти кількох виразно змальованих персонажів, та подає у дівчині Пшеничці, сестрі героя Нестора, може чи ненайкращу та найбільш загадкову жіночу постаті сучасної літератури. У своїй найновішій повісті *Каміння під косою*, рамці якої є голод в Україні, теж змальовані дві надзвичайно вдалі постаті — старої жінки і юнака — що серед страшних обставин заховують свою людську гідність та рівновагу духу завдяки їхній глибокій християнській вірі. Цей глибокий християнський етос, є неначе зв'язковим між творчістю Ольги Мак та Василя Барки, хоч ділить їх відмінний стиль. Барка — містик, і вся його творчість, це один могутній гимн всемогучому Богові. Барка творить на основі пережитого страхіття та під подихом великого Данте Алігієрі. *Жовтий князь*, повість Барки з часів голоду, є одним з найбільш зворушливих і потрясаючих творів нашої доби. В цій повісті подано всі страхітливі жорстокості цього часу, та рівночасно без домінуючої нотки відчаю. Помимо всього зла та диявольського злочину, protagonistи твору *Жовтий князь* ніколи не тратять віри в абсолют, у Бога. Зокрема зворушливо є кінцевий пасаж цього твору, коли молодий Андрій Данилович, останній з родини, що впала жертвою князя - голоду, бачить на небі формациєю облаків у виді чаши — цієї чаши — що стала символом святості і бессмертності тих українських селян, які закопали її у чернозем, волівши згинути ніж зрадити її тайну.

Підрядянське лихоліття є теж базою творчості Тодося Осьмачки, Івана Багряного, Олени Звичайної, М. Млакавого та цілої низки інших письменників.

Долучуються до зображення цього радянського лихоліття й твори з-під польської окупації, як наприклад, Оксани Керч *Наречені*, Галі Лагодинської *До сонця — до волі* та інші.

Тут слід згадати ще повісті з часів боротьби УПА проти Гітлера та Сталіна, як Уласа Самчука *Чого не гойть огонь*, та повісті Любомирського, Данилюка, Мечника й інших.

Бої першої дивізії УНА знайшли теж відгук у нашій літературі, а головне у творах Олега Лижка і Романа Лазурка.

Всі письменники, згадані у цій другій категорії, намагаються творчо охопити недавнє минуле. Їхнє наставлення має три аспекти: особистий, національний, універсальний. Естетичний рівень не однаково в усіх високий. Інколи, за виміром творчості У. Самчука та кращих творів Івана Багряного, надибуємо журналістичний спосіб ви-

слову, надмірну емоційність, брак психогічного умотивування персонажів тощо. Але їм усім притаманна певна автентичність. Ці письменники свідомі своєї ролі, як відклику до сумління світу, виступають, як носії правди, що без них загинула б.

Третя категорія, згідно з нашим поділом, включає письменників, які намагаються естетично охопити своє нове довкілля.

Цю категорію можна поділити на три підрозділи: хронікарська-психологічна повість, сатирична й репортаж. До першого підрозділу зараховуємо творчість Дарії Ярославської; до другого — творчість Миколи Понеділка; репрезентантом третього підрозділу є Докія Гуменна. Ярославська аналізує психіку емігранта в таборах ділі; підхід її доволі реалістичний та об'єктивний, без надмірного сентименталізму. В контрасті до Ярославської — Микола Понеділок, мистець сучасної сатири, є ідеалістом, а інколи, може на віть надто чуттєвим. Він має Божий дар легкого гумору, і його сатира майже завжди вибачлива. Його близькуча, багата мова та майже ліричний тон його прози інколи приховують, немов легкою імлою, сатиричне жало його творів. Один з останніх його творів *Зорепад*, був спробою символічної прози; однаке в останньому творі *Рятуйте мою душу* Понеділок завернув до "ділівщини," може й на шкоду для дальнього розвитку його творчості. Поруч Понеділка стоїть Іван Керницький зі своєю лагідною сатирою та гумором. До дальших сатириків, твори яких вирошли на недавно минулому й сучасному, належать Едвард Козак, Іван Евентуальний, Зоя Когут, Свирид Ломачка, С. Риндик, Богдан Нижанківський та інші.

Тематику ділівщини в несатиричному насвітленніходимо теж у творах Софії Парфанович, Марії Струтинської та О. Гай-Головка, зокрема у його збірці *Очайдущні*.

На багатогранну творчість Докії Гуменної складаються і побутово-психологічні оповідання, соціальна проблематика, мітологічні візii і нариси-репортажі. З цього останнього жанру, на нашу думку, — одним із найвидатніших творів *Вічні вогні Альберти*, в якому авторка накреслює розвиток і життя українців західної Канади та їх змагання затримати свою ідентичність на новій батьківщині.

Однаке репрезентантом *par excellence* цілої нашої третьої категорії, є Улас Самчук, а зокрема його твір *На твердій землі*. Цей твір відзеркалює почуття того емігранта, який вже переміг тимчасовість свого буття і пустив коріння глибоко у землю нової батьківщини, не затративши своєї ідентичності. Герой Самчука, людина європейської школи — вражлива на красу — та міркування його про красу не подається *in vacuo*, але *sub specie aeternitatis* хоч і рівночасно в сучасному убранині та легко іронічною манерою. Описуючи гіпсову копію фараонії Нефертете, що він її набув, герой Самчукового твору *На твердій землі*, каже:

Ольга ТРЕТЬЯК

ВЕСНА ПОЛТАВЧАНКА

В степах Полтавщини весна засіває
 васильки, дзвіночки, чебрець, сон-траву,
 а сонце для неї тепло посилає —
 сміється в блакитнім вінку.

Весна Полтавчанка, чарівна, ласкова,
 У косу русяву веселки впліта, —
 схиляється вербами, мрійно, над ставом —
 тихесенько хвілю гойда.

Дзвенить жайворонком, зірницями грає,
 громами звіщає про радість свою;
 златавим промінням, бадьоро співає —
 садочкам дарує вишневу габу.

Весна Полтавчанка, у місячні ночі
 запалює в серці чутливім вогні;
 коханням щасливить замріяні очі,
 ворожить на зорі ясні.

Співай же, моя Полтавчанко русява,
 змагайся уперто за рідну красу!
 Зорій квітом пишним, струнка, величава —
 звеличуй Україну — матір свою!

— До речі, та сама Нефертете... Її, на довгій шії, делікатна, як тюльпан, голівка з тим дивовижним клобуком, чимось нагадувала мені... чи не... молоденьку Одрей Гепборн і навіть мою Лену. Вибачте, вибачте! Можливо це звучить, як сервілізм, але справа тут не в подібності зовнішньої статури, а в тій невловній для слова, зневажливій і мімознно вражливій красі, так переворщене-щедро вложеній у один фокус розміру. Я цікавий, як могли звичайні механічні атоми зложитися у таке вищукане, живе, зорове враження.

Остання наша категорія — жанр абстрактно-філософської повісті — є відносно новою сторінкою української літератури. Під цю пору ця ділянка є в стадії експерименту, хоч, можна сказати, і тут кристалізуються певні напрямні.

Одним із зв'язкових чинників між реалістичною школою минулого і сучасними експериментами є хоч і невелика, та цінна прозова спадщина Зенона Тарнавського. Твори Василя Гайдарівського також подають, до деякої міри, синтезу дійсності і недійсності. Та помимо завжди присутніх експериментальних елементів, його твори, як наприклад, *Заячий пастух*, виказують певну дисципліну, витончену мову і глибоке розуміння людської душі.

Олекса Ізарський поділяє віру Гайдарівського в людину, але різничається від нього у своєму стилі. Згідно з твердженням Костюка у цитованому творі, проза Ізарського не виявляє гостро змальо-

ваних конфліктів, ані драматичної пуанти — але він завжди експериментує, завжди чогось шукає. Рівно ж неконвенційна та оригінальна манера Павла Маляра, хоч його творчість сягає глибоко в українську літературну традицію.

Ще вищий ступінь абстракції знаходимо в творах Ігоря Костецького. Людина у його творах — це незнана якість, що її просліджується — вона є полем бою суперечних ідей. Костецький шукає саму суть людини, не обтяжену обставинами, національністю, релігією, тощо й у цих своїх пошуках він інколи доходить до найвищого ступеня абстракції. Його творчість, як і скуча проза Віри Вовк, може найкраще виказувати, що традиційні форми української прози еволюціонують і змінюються.

Між молодшою генерацією українських письменників є чимало талантів. Слід тут згадати Юрія Тарнавського, а головне його повість *Шляхи* й Емми Андієвської *Герострати*, у яких відзеркалюється етос сучасної літератури західного світу.

Наш огляд, бодай дещо виказує багатство української еміграційної прози. У творах, що ми їх тут згадали, прадавні абсолюти часто прибирають нову форму і потверджують вічну правду. Глибока християнська віра, як ми це бачили, продовжує відігравати важливу роль в нашій літературі. Українська еміграційна проза, повторюю ще раз, це література з певною місією — місія втримання й плекання духових вартостей української культури. У зв'язку з цим можемо ствердити, що українська еміграційна проза, сягає глибоко в минуле, але, як це ми бачили, наші письменники творчо охоплюють сучасне й шукають відповідної форми на майбутнє.

Кінчаючи, дозволю собі коротко на підставі лиши самих наголовків творів спробувати накреслити напрям української еміграційної прози. Людина в нашій прозі (і то не конечно українська людина, а людина взагалі) "біжить над прірвою" (Багряний), ходить "на непевному, ґрунті" (Одряч), мандрує "на шляхах Европи" (Лазурко), вагається "між двома світами" (Голіян), щоб врешті стати "на твердій землі" (Самчук). Вже зіставлення цих наголовків, вказує на напрям української еміграційної прози та пікреслює її "право на велику дорогу" (Буряківець).

УВАГА!

Уже вийшла з друку п'єса В. Винниченка

МІЖ ДВОХ СИЛ

Упорядкував текст і зредагував його
проф. Василь Чапленко

Ціна 2 дол. з пересилкою

Замовляти в адміністрації "Нових Днів"

Ю. А. Лавріненкові сповнилось

70 років

Вітаючи одного з найвидатніших наших публіцистів, літературознавців і співробітників, — Юрія Андріяновича Лавріненка, з нагоди його 70-річчя, Президія Об'єднання українських письменників "Слово" пише:

"Ви один із небагатьох серед нас діячів української літератури, що органічно зв'язують нас з ідеями — за Вашим власним визначенням, розстріляного відродження 20-их років.

Ви пройшли тяжкий — чесний і відданій нашому народові шлях українського літератора і науковця пореволюційної доби. Ви перетривали страхітливу добу сталінського терору, зазнавши арештів, тірем і концентраків. Ви пережили Другу світову війну і смертоносний час гітлерівської окупації нашої Батьківщини. Ви пішли у "великий ісход" з рідного краю, щоб продовжувати працю для рідної культури.

Але через усі ці темні, замрячені життєві шляхи Ви пройшли з глибокою вірою в безсмертя нашого народу і правду нашої нездоланої Батьківщини. Про це красномовно свідчить Ваша творчість. Ваші літературно-критичні статті, есеї, публіцистичні трактати і наукові праці, що пройняті гаскрізь великими гуманними ідеями українського культурного і державного відродження та по-значені глибоким виникненням в цінності і секрети поетичного мистецького слова, дістали широке признання як українського, так і англомовного читача і стали незамінною лектурою для вивчення історії та культури за останнє п'ятдесятиріччя.

Одночасно нам дуже приємно підкresлити, що Ви належите до тих діячів нашого літературного суспільства, які заклали перші організаційні форми українського літературного життя. Це в першу чергу МУР — Мистецький Український Рух в повоєнні роки в Європі. Тут — на американській землі Ви були одним із тих перших ентузіастів і головних основоположників Об'єднання українських письменників в еміграції "Слово", у проводі якого Ви стійте від початку по сьогодні. За це Вам спеціальна честь і глибока пошана

Ваша активна творча праця в цей достойний рік Вашого Ювілею, зокрема Ваша остання історично обґрунтована вартісна науково-літературна публікація: "На початках українського відродження" — стояє нас, Ваших друзів, гордістю і заслуговує найвищого призначення"...

То ж прийміть, Дорогий Юрію Андріяновичу і від нас, усіх співробітників і читачів "Нових днів", найсердечніші побажання здоров'я, доброго самопочуття і сили для дальніої праці.

Світова продукція польових сільсько-господарських культур у 1974 році

Минулий 1974 рік не був вдалим у сільсько-господарському відношенні. В багатьох країнах погода не була сприятливою для одержання великого врожаю. Так, наприклад, в США затяжні дощі весною викликали запізнення з посівом кукурудзи в середньо-західніх стейтах, а літом довготривала посуха в тих же стейтах зменшила урожай кукурудзи, сої і пшениці. В СССР посуха пошкодила посіви ярої пшениці в Сибіру і в Казахстані. В Західній Україні довготривала дощова погода припинила збирання урожаю пізніших сільсько-господарських культур і сіна. Особливо постраждала від посухи Африка. В Сахель — широкій смузі, яка тягнеться із заходу на схід на півдні від пустелі Сахари, вже шостий рік підряд стояла жорстока посуха. Загинуло багато худоби, наступив голод, від якого гинуть сотні тисяч людей. Все це було причиною того, що 1974 рік не був вдалим в сільсько-господарському відношенні. Загальний урожай зернових культур в 1974 році знаходитьсь десь посередині між урожаєм невдалого 1972 і дуже вдалого 1973 років. Світова продукція зерна в роках 1972-1974 дорівнювала таким величинам:

Роки	1972	1973	1974
Загальний збір в тисячах тонн	1,276.810	1,373.650	1,326.870

Основна маса зерна світової продукції складається з чотирьох головних культур: пшениці, рижу, кукурудзи і ячменю. Другорядними є овес, сорго, просо, жито і гречка.

ПШЕНИЦЯ

Пшениця є космополітичною рослиною і культивується по всіх континентах світу. Найбільші площи її культури розташовані в СССР, в Європі, Північній Америці, в деяких країнах Азії, Південної Америки і в Австралії.

Світова продукція пшениці дорівнювала:

в роках	1972	1973	1974
в тис. тонн	347.033	377.523	359.660

Цікаво зіставити цифри валового збору пшениці в СССР і в США.

Роки	1972	1973	1974
в тисячах тонн			
СССР	85.933	109.784	83.800
США	42.074	46.408	48.807

Вражають надзвичайно великі цифри валового збору пшениці в СССР. Якби ці цифри були правдивими, то СССР міг би бути світовим експортером збіжжя. Насправді він змушений купу-

вати збіжжя в Америці і в других країнах. Виникає питання, — в чому криється таємниця радянських великих цифр урожаю. В Америці, як і в інших країнах, урожаєм вважається чисте, сухе зерно, яке поступає на збереження в зерносховища. В СССР зараховується які врожай той ворох, що його одержують безпосередньо з-під комбайна або з-під молотарки. Крім зерна, в тому вороці є ще порох, грудки землі, насіння бур'янів, уламки соломи, колосові плівки і бите зерно. А в самому зерні є багато зайвої вологи. В багатьох випадках ворох залишається на деякий час на полі, в купах, просто неба. Зерно псується, загрівається, а в дощову погоду проростає. Нарешті підходить черга для очистки зерна. Тари не вистачає. Ворох навантажують навалом в грузові машини. В дорозі багато зерна розтрашується. В насілідок всього цього, виникає величезна різниця між вагою вороха з-під комбайну і вагою чистого сухого зерна. Вага вороху з-під комбайну є основою радянської статистики врожаю зернових. Дані з місць підсумовуються, поступають в статистичні зведення, такі як "єжегодники" — "Народного хозяйства СССР", а далі тими даними, вважаючи їх за правдиві, користуються деякі з експертів радянського сільського господарства. В агрекультурних зведеннях Об'єднаних Націй наводяться офіційні советські дані. Більшість дослідників вважають, що советські дані врожаю зерна збільшені до 20 відсотків. Величезними є також втрати врожаю під час жнив усіх інших культур. В наступному наводяться офіційні дані врожаю в СССР, але треба завжди приймати до уваги, що вони перебільшені.

Повертаючись до пшениці, треба зазначити, що в СССР культивують яру і озиму пшеницю. Площа під ярою приблизно в три рази перевищує площу під озимою. Яру пшеницю сіють, головним чином, в Казахстані, в Західному Сибірі, на Поволжі і в районі Уралу. Посіви озимої пшениці переважають в Україні, на Північному Кавказі і в чорноземних районах європейської частини Росії.

РИЖ

По своєму значенні у світовому маштабі риж є другою зерновою культурою. Найбільші площи під рижем зосереджені в азійських країнах, для населення яких він є головним хлібом. Нижче наводимо дані продукції рижу в усьому світі і в азійських країнах:

Роки	1972	1973	1974
в тисячах тонн			
Світова продукція	295.003	322.098	320.773
Азійські країни	268.435	295.001	291.372

В СССР сіють риж в Казахстані, Узбекістані, на Далекому Сході, на Північному Кавказі, в гирлах Кубані і на Україні в плавневих долинах Дніпра, Дністра і Буга. Продукція рижу в СССР, у порівнянні зі світовою, невелика. В 1974 році вона дорівнювала 1.900 тисяч тонн.

КУКУРУДЗА

В світовому маштабі продукція зерна кукурудзи стоїть на третьому місці після пшениці й рижу. В 1972 році вона обігнала риж і стала на другому місці. Найбільшим продуцентом зерна кукурудзи є США, що видно з наступної таблиці:

Роки	1972	1973	1974
в тисячах тонн			
Світова продукція	304.018	310.472	290.672
США продукція	141.568	143.435	118.145

В 1974 році кліматичні умови в США були несприятливими, що відбилося на врожаї.

Американська за своїм походженням рослина, кукурудза стала космополітною сільсько-господарською культурою. Крім Америки — Північної і Південної, значними продуцентами стали європейські й азійські країни (Китай). В Африці кукурудза менше поширенна.

В СССР, за офіційними даними, збір кукурудзи в 1974 році дорівнював 12.000 тисяч тонн. Україна є головним продуцентом.

ЯЧМИНЬ

Світова продукція ячменю значно поступається перед продукцією трьох попередніх культур. В 1974 році вона дорівнювала 170.536 тисяч тонн. Цікавою особливістю ячменю є географічне розташування його посівів. В 1974 році 80 відсотків площи її посівів були розташовані в північній півкулі, а саме, в європейських країнах, СССР, Китаї і в Північній Америці. Серед зернових культур ячмінь (ярий) займає в СРСР друге, а в Україні третє місце. За офіційними даними в СССР було вироблено в 1974 році 54.800 тисяч тонн.

ОВЕС

Овес відноситься до другорядних культур. В 1974 році світова продукція вівса дорівнювала 53.503 тисяч тонн. Як і ячмінь, овес є культурою північної півкулі. В 1974 році посіви вівса в Західній Європі, СССР, Китаї і в Північній Америці складали 93 відсотки від світової площи вівса. В СССР і на Україні це також другорядна культура. Посіви вівса розташовано в північних і середніх районах. В 1975 році одержано в СССР 18.000 тисяч тонн.

ПРОСО І СОРГО

Ці культури вважаються південними і головні масиви посівів розташовані в Африці і в південних країнах Азії. Значні площи сорго, як кормової культури, розташовані в південних стейках

США. В 1974 році світова продукція проса дорівнювала 46.971, а сорго 45.513 тисяч тонн. В СССР в тому ж році було одержано 3.200 тисяч тонн проса. Посіви сорго в СССР незначні.

ЖИТО

По своїй світовій продукції жито займає одне з останніх місць серед зернових культур. Приблизно до 90 відсотків площи під житом розташовані в СССР і в північних районах Західної Європи. На Україні найбільша щільність посівів жита спостерігається на Поліссі. Світова продукція жита в 1974 році дорівнювала 29.087 тисяч тонн, з них на СССР приходилось 12.000 тисяч тонн.

ГРЕЧКА

Група зернових культур однорідна з ботанічного погляду. Всі вище перелічені культури належать до родини Gramineae — злакових. Виключенням є гречка, яка належить до родини Polygonaceae — гречкових. Це найменш поширенна культура з групи зернових. До другої світової війни площа під гречкою дорівнювала 3.835 тисяч гектарів. Основні райони культури є СССР, європейські й азійські країни. В 1970 році в СССР було зібрано 1.081 тисяча тонн, з них на Україну припадало 285 тисяч тонн. Основна маса посівів гречки на Україні розташована на Поліссі і в Лісостепу.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗТАШУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР НА УКРАЇНІ

Зернові культури на Україні за своїм значенням розташовуються за такою чергою: озима пшениця, кукурудза, ярий ячмінь, озиме жито, овес, просо, гречка, озимий ячмінь і яра пшениця. По території України ці культури розміщуються нерівномірно. Їх географічне розташування було вивчено в 1956 році співробітниками географічного факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. Результатом обслідування була поява Атласу сільського господарства Української РСР. Обробка матеріалу атласу автором цієї розвідки виявила такі закономірності.

Зернові культури на Україні можна поділити на дві групи. В одній помічається збільшення відсотку площи під кожною культурою в напрямі з півночі на південь. Сюди належать озима пшениця, ярий ячмінь, кукурудза і просо. В другій групі відсоток площи зменшується в тому ж напрямі. Сюди належать озиме жито, овес і гречка.

Цікавими є співвідношення між озимою пшеницею і озимим житом, між ярим ячменем і вівсом, між просом і гречкою. В районах, де насиченість посівами озимої пшениці, ячменю і проса невелика, озиме жито, овес і гречка компенсують цей недобір збільшенням відсотка площи. Сказане можна ілюструвати такою таблицею.

	Відсоток площи за даними 1956 р.					
	Озима пшениця	Озиме жито	Ярий ячмінь	Овес	Просо	Гречка
Полісся	8,2	28,4	2,2	6,4	1,5	5,3
Лісостеп	23,0	10,5	5,2	3,3	1,7	2,4
Степ північний та центральний	35,8	1,5	4,5	2,0	2,1	0,2
Степ південний	38,0	0,6	4,7	2,3	2,0	—
Вся Україна	28,3	7,9	4,4	3,4	1,9	1,6

Для кукурудзи маємо такий ряд цифр: Полісся 2,6%, Лісостеп 10,1%, степ північний і центральний 18,3%, степ південний 14,9%.

ЗЕРНОВІ БОБОВІ

Ця група культивується заради білка, який міститься в насінні. З головніших культур сюди належить горох, квасоля, сочевиця, нут і боби. Можна було б з врахувати сюди і сою, але вона має інше призначення як олійна культура. В 1974 році було вироблено в світі 43.380 тисяч тонн зернових бобових (без сої) з них

на квасолю	прийшлося	11.238	тисяч тонн
на горох		10.891	
на нут		5.879	

В СССР відповідні цифри є: гороху 5.300 тисяч тонн і квасолі 85 тисяч тонн.

С О Я

Головними продуcentами сої є США і Китай. В 1974 році було вироблено в усьому світі 58.212 тисяч тонн, в тому числі

в США	35.073	тисяч тонн
в Китаї	11.800	тисяч тонн

В Китаї соя поруч з рижем є головною харчовою рослиною. В США вона використовується як кормова і як сировина для індустрії і для вироблення величезної кількості харчових продуктів. В СССР продукція сої порівняно невелика: в 1974 році — 520 тисяч тонн.

КАРТОПЛЯ

Картопля є культурою північної півкулі. На півдні її заступають батат (Протомеа), ям (Dioscorea) й інші. В 1974 році було вироблено 561.530 тисяч тонн корінняків і бульб в тому числі картоплі 312.078 тисяч тонн. Загальний збір картоплі в 1974 році дорівнював:

в європейських країнах	—	130.175	тис. тонн
в СССР	—	100.000	тис. тонн
в Китаї	—	36.576	тис. тонн
в Північній Америці	—	18.507	тис. тонн
разом	—	285.258	тис. тонн,

що складає 90 відсотків світової продукції.

ЦУКОР

Головними цукродайними рослинами є цукрова тростинна і цукровий буряк. Співвідношення

"НОВІ ДНІ". жовтень 1975

між цукром з тростини і цукром з буряка дорівнює приблизно 60% до 40%.

В 1974 році було вироблено 79.108 тисяч тонн цукру. В СССР, за неофіційними даними, було вироблено 8.902 тисяч тонн. Пайка України у виробництві цукру коливається по роках від 50 до 66 відсотків.

РОСЛИННА ОЛІЯ

Рослинну олію видобувають або з насіння або з плодів рослин. До першої групи відносяться соя, бавовник, арахіс, соняшник, льон, рапс. Соняшник є головною олійною культурою на Україні.

До другої групи відносяться тропічні пальми — кокосова й олійна (*Elaeis Guineensis*) і середземноморська — європейська оліва. В 1974 році було вироблено 39.060 тисяч тонн олії. Ця цифра відповідає теоретичному змістові олії. Фактичний відсоток є менший приблизно на 20 відсотків.

ЗАКІНЧЕННЯ

З трьох останніх років два були невдалими. Існують різні погляди на причини коливання світових урожаїв сільсько-господарських культур. Згідно з одним поглядом ці коливання нерегулярні і залежать від випадкових змін погоди

Згідно з другим поглядом зміни є наслідком дії якогось постійно діючого фактору й виявляють тенденцію на зменшення світових урожаїв. Причиною цього є систематичне погіршення клімату. Згідно з висновками деяких метеорологів, середня температура повітря на землі за останні 35 років (з 1940 року) знизилась на 1 градус по F. Це зниження температури вплинуло на переміщення північної системи приполярного коловороту холодних вітрів (*Circumpolar Vortex*), яка міцно охоплює приполярні райони. В цій системі маси холодного повітря переміщаються в напрямі із заходу на схід. Подібний коловорот покриває також і південні приполярні райони, але він менш вивчений ніж північний. Район впливу північного коловороту доходить до південних стейтів США, півночі Африки і пустельних районів центральної Азії. Під впливом зниження середньої температури повітря, нижній край північного коловороту (*Vortex*) посунувся в напрямі на південь. В наслідок цього утворилася система холодного сухого повітря, яка бльокує поступ теплого вологого повітря, що його несе сезонні мусонні вітри. Найбільш страждає від цього

НАЙПОПУЛЯРНІША КОЛОЛІТЕРАТУРНА ЛЮДИНА

(Спогад)

У книжці своїх спогадів про літературне життя 1920-30-их років у Харкові Юрій Смолич не забув згадати і декого з так званих кололітературних людей. Наприклад: адміністратора ВАПЛІТЕ — Гарбуза, автора естрадних куплетів Аргена, кербуда письменників "Слово" — Антона Дикого. Та кого б ішо Смолич не згадував, однаке найпопулярнішою кололітературною людиною в тогоджі столиці України був не хто інший, як Михайло Биковець. Бо то ж саме Биковців куций кожушок, разом з довгим Пилипенковим кожухом, придався Сашкові (О. Довженкові) за об'єкт для намалювання знаменитої карикатури тід назвою "Кожух великий і кожух малий" Да-лі: не кого будь, а передусім "енків" та "вців" (Михайла Биковця) картав Микола Хвильовий у своєму першому памфлеті "Сатана в бочці..." І, нарешті, ще один важливий факт: зовсім не бувши письменником, Михайло Биковець, проте, впродовж п'ятнадцятьох років міцно тримався письменницького загалу, любив літературу, жив нею і за неї ж таки, як і багато відомих письменників, наклав головою.

Михайло Биковець. Де тільки мені не доводилося бачити цього рухливого й хапкого до праці чоловіка: зустрічався я з ним і в будинку Наркомосу, де він якийсь час працював у відділі до-

широва смуга пустель в південносхідній Азії, центральній Америці та в Африці — в районі Сахель (Sahel) на південі від Сараги.

ЛІТЕРАТУРА

1) Monthly Bulletin of Agricultural Economics and Statistics. Видає Food and Agriculture Organization of The United Nations. "Річн." Vol. 23, 1974. NN 10/11

Production: Cottonseed, Groundnuts, Linseed, Olive Oil, Palm Oil, Rapeseed, Soybeans, Sunflowerseed. Vol. 24, 1975 N 1. Production Chick-pea, Dry Beans, Potatoes, Sugar. N 2 — Production: Barley, Maize, Millet, Oats, Rice, Rye, Sorghum, Wheat Statistical Summary.

2) Народное хозяйство СССР. Ежегодник. 1970.

3) Народне господарство Української РСР. Щорічник 1964.

4) Атлас сільського господарства Української РСР, Київський Державний Університет ім. Т. Г. Шевченка. Географічний факультет. Київ, 1958. 47 географічних карт.

5) Олександр Архімович. Географія культурної польової рослинності України. Хемічно-Біологічно-Медична Секція НТШ. Proceedings Vol. VII. 1973.

60 C. P. Gilmore. The Famine of 1974. Crises of climate and energy hint of worst to come. Nature/Science. Annual 1975

шкільного виховання, і в редакції газети "Селянська правда", і на велелюдних літературних вечорах, що відбувалися у Всеукраїнському селянському будинку. Та найчастіше я його бачив у приміщені літературної організації "Плуг", до якої обидва ми належали. Низенький на зрист, смаглюватий, у правій руці портфель, у зубах люлька, через плече — фотоапарат на ремінці. Такою ось і зараз вирізьблюється в моїй пам'яті постать Михайла Биковця (він же — *Mih. Bik.* або, навпаки, *Bik. Mih.*).

Свою кололітературну кар'єру Биковець почав із дрібниці. Вступивши в 1922 році до Спілки селянських письменників "Плуг", він, замість працювати над своїми творами, зголосився бути архіваріусом цієї організації. А в 1925 р., коли ми надумали видавати місячник "Плужанин", наш архіваріус кидає дотеперішню працю в Наркомосі і, за невелику платню, береться виконувати не тільки обов'язки секретаря, а й коректора та експедитора згаданого журналу. Однаке як письменник Биковець і далі нічого не робив. Натомість у кожному числі "Плужанина" можна було натрапити на його замітки про нові книжки плужан. Були ті замітки такі одноманітні, що наші комсомольці ніколи не пропускали нагоди посміятися з Биковця. Щойно вийде друком чергове число "Плужанина", як уже бачиш, було: Юрій Вухналь зібрав у приміщенні редакції "Селянської правди" своїх однокашників і починає по-своєму "перелицовувати" Биковцеву замітку:

"У видавництві "Плужанин" вийшла друком збірка гуморесок Петра Синиці під назвою "Колгоспні кислиці". Книжечка гарненька, обкладинка чепурненька, папір цупкий, шрифт чіткий. мова не шктутильгає, друкарських помилок майже немає, образи людей правдиві: одні — чесні, другі — брехливі..."

А закінчує так:

"Ще варто було б похвалити автора книжки за гумореску "Закоханий індик", проте досить знього і написаного.

МИХ. БИК."

Підпис "Мих. Бик." у Биковця завжди чергувався з підписом "Бик. Мих.", що так само давало комсомольцям привід для насмішок з його заміток. Але Биковець не сердився за це на комсомольців. Навпаки: почувши їхні смішки, встане з стільця, прилучиться до їхнього гурту, ба навіть похвалить Вухналя:

— Тобі, Вухналику, не гріх би було переквальфікуватися на церковного дячка, — скаже.

Чому ж — Вухналику? Бо Вухналь був дрібний із себе, з юнацьким обличчям, та ще й кривий на одну ногу.

Одне слово, Биковцеві від отого комсомольського "підсмажування" його особи на гарячій сковороді було ні холодно, ні гаряче. Нехай,

мовляв, сміються, аби не плакали. А якщо Биковця в ті роки щось і турбувало, то це була справа з приміщенням для "Плуга". Мені не раз доводилося бути свідком, коли він скаржився голові "Плуга" — Сергієві Пилипенкові:

— Подивітесь самі, папаша,¹⁾ — показував він свого напханого паперами портфеля. — От-от лусне. Адже я в ньому ношу, можна сказати, ввесь "Плуг".

Хоч якою трудною була в ті роки мешканева проблема, проте Пилипенко згодом таки виклопотав приміщення для нашої організації. Та ще ж де — в самому центрі столиці — Пушкінська ч. 22, другий поверх. Простора кімната, видна, із стільцями, столами та великою шафою. Ми так усі пораділи з нашого набутку, що, крім дотеперішніх видань (щорічного альманаха "Плуг" і місячника "Плужанин"), почали видавати ще й серію гумору та сатири під назвою "Весела книжка". Найдужче ж за всіх нас радів Биковець. Ще б пак не радіти, коли він з колишнього архіваріоса за короткий час перетворився в господаря "Плуга". Догляд за будинком, видавничі справи, бухгалтерія, канцелярія, листування, зустрічі з людьми, що приходили до "Плуга" в тих чи інших справах, — все це Биковець привів до своїх рук. Працював завзято — від ранку до пізнього вечора. Не цурався він і наших засідань, нарад, зборів, літературних вечорів: забирає собі слово, вносив пропозиції, виступав у дискусіях, сперечався, сварився, критикував на всі лади наши твори, хоч сам ще досі не написав жодного оповідання. До речі, з Биковця був не абиякій рекламіст: за короткий час він так розреклямував нашу організацію, що з часом на адресу "Плуга" стали надходити листи та газети не тільки з усієї України, а й із-за океану (в двадцятих роках це було можливим).

А як Биковець обладнав наше приміщення — докладно годі розповісти. Вхідні двері, зсередини й зовні, обліпив десятками оголошень. Під кожним — підпис: "Мих. Бик" або, навпаки, "Бик. Мих.". У приміщенні розставив, як йому хотілось, столи, стільці, шафи. Для себе особисто облюбував місце ліворуч від дверей. Поставив найбільшого стола, три стільці (два для прихожих), за спиною в себе — велику шафу. На його столі, як правило, повсякчас можна було бачити портфель, лульку, фотоапарат і з півтузеня блокнотів. У шафі, крім архіву "Плуга" та канцелярського приладдя, копичилися стоси паперових тек: Биковець запровадив на кожного з нас особисту теку. У тих теках зберігалися наші біографії, газетні вирізки, в яких згадувалося про нас, прислані нам на адресу "Плуга" листи тощо. Річ у тім, що наш господар, як ми часом називали Биковця, дбав про кожного з нас куди більше, ніж про самого себе. Тим то доводилося часто-густо спостерігати ось такі випадки: шойно котрийсь із плужан переступить поріг, як Биковець встає із стільця і, діставши з шафи теку, тупкає до нього:

— А йди-но, товаришу, сюди!

Той підхолить до Биковцевого столу. Биковець

МАРІЮ І. ПАЛЬЧАК ЗВІЛЬНИЛИ З УВ'ЯЗНЕННЯ

УІС "СМОЛОСКИП" повідомляє, що 14-го квітня 1975 року звільнено з Мордовських концетаборів Марію І. Пальчак.

Марія І. Пальчак, учасниця українського визвольного руху часів Другої світової війни, перевібувала довгі роки в ув'язненні, останнім часом у таборі ч. 3 біля Барашево, де ще залишилася — Н. Строката, Н. Світлична, І. Стасів-Калинець, І. Сеник, С. Шабатура і О. Попович.

Звільнення Марії Пальчак супроводила родина трагедія, — місяць перед звільненням померла її старенька мати, а всього два тижні перед звільненням — її сестра Ганна. Марія Пальчак мала дістати дозвіл на поворот в рідне село — Шумляни, на Тернопільщині, хоч цієї вістки не вдалося підтвердити.

Марія І. Пальчак народилася в 1927 р. й перевібувала в підпіллю аж до 1960 року. В тому році переховувалася в бункері, на Тернопільщині, разом з іншими підпільніками. В часі затяжного бою, вона одиночка залишилася жива, але важко поранена. Після удалої операції і видужання її засудили на кару смерті, яку згодом касаційна інстанція замінила на 15 років ув'язнення. Її брат Степан був засуджений в 1961 р. на 10 років ув'язнення, але доля його невідома.

В лютому 1975 року після 25-річного ув'язнення була звільнена друга учасниця українського визвольного руху — Одарка Гусяк. Повернувшись з рідної сторони, О. Гусяк важко хворіє і майже цілковито втратила зір.

віддає йому або листа, або газетну вирізку, чи ще щось таке, що його, того письменника, стосується.

Таке іноді траплялося й зі мною. Ще не встигну бувало розглядітися по кімнаті, а вже чую Биковців голос:

— Радій і веселися, Антошо!

— Що сталося? Гонорар хтось прислав? — запитую.

— Ні, інше, але гонораром пахне. Перекладачка з ленінградського видавництва "Бегемот" просить тебе, щоб ти дозволив її перекласти на російську мову твої "Лопанські раки". На, читай сам. — передає мені поштову листівку. — Тільки не будь, Антошо, дурнем, — здери з того "Бегемота" якнайбільший гонорар. Заплатять! Сам бачиш, як ця перекладачка перед тобою витанцює: "Дорогий Антоша", — пише...

Іншим разом таке:

— Задирай, Антошо, носа аж до стелі. Тебе вже знають і за океаном.

Я витріщаю на нього очі.

— Так-так, знають. Ось подивися, — передає мені кілька газетних вирізок із газет канадських

¹⁾ Багато хто з плужан, шануючи голову "Плуга", називали Пилипенка "папашею".

"прогресистів", що передруковували з харківської преси мої гуморески та фейлетони.

І в кожному такому випадку — чи то стосується мене, чи котогось іншого плюжанина — Биковець так радіє, так захоплюється, ну, ось розцілую тебе, наче йдеться про нього самого. Та, боронь Боже, котромусь із нас самовільно взяти з шафи свою теку — дістанеться йому від Биковця на кабачки. Чи ти член партії, чи якесь літературне цабе, — не поцеремониться: схопить за руку, відіпхне геть, а як ти почнеш опинитися, то ще й свинею тебе назве. Найчастіше таке трапляється з Божком. Член партії, задавака, він, щойно переступивши поріг, перся просто до шафи. А тут Биковець хап його за руку:

— Куди ти лізеш?

— Заткни свого рота, канцелярська шавко! — витріщиться на нього Божко. — А ні, я з тебе мокру пламу зроблю.

— Ах, так? — спалахне Биковець. — Я, по-твоєму, шавка? Гаразд! — Враз замкне на замок шафу, піде в найдальший куток, сяде і, запаливши люльку, пасе Божка очима.

А Божко лютує, на всі лади лає Биковця, та що там лає — проклинає оту "канцелярську шавку". А втім, як же йому не лютувати, коли в його теці — він певен цього — назбиралося з десять листів від його периферійних Дульціней. Згадавши своїх любок, Сава (так звався на імення Божко) починає знижувати свій голос.

— Ну, кинь, Михайлі, строїти дурня, — звертається він до Биковця. — Покажи мені мою теку.

— "Михайлі"? — дивується Биковець. — А хто то називав мене "канцелярською шавкою"?

— То я жартував, Михайлі.

— Ни, самого "Михайлі" мало. Додай ще де-що, — не встає Биковець із стільця.

— Гаразд, — ще трохи знижує Божко свій голос. — Відчими, Михайлі Миколайовичу, шафу.

— Ни, — крутить головою Биковець, — додай до "Михайла Миколайовича" ще й третє слово.

— Ну, чорт з тобою, дорогий Михайлі Миколайовичу, — зменшується перед Биковцем Божко, — тільки показуй мені швидше мої листи.

— Отак би ти, Савко, й завжди робив, — встає Биковець із стільця, — замість називати мене "шавкою".

Божко мовчить. Биковець іде до шафи, дістася теку, викладає перед Божком листи. Аж вісім! В одному навіть фотокартку знайшов. Читають потихеньку листи, сміються обидва. Сидячи поблизу від них, бувало, чуєш: Божко вже називає Биковця "Мисею-Бицею", а Биковець Божка — "Савочкою-булавочкою".

Так Биковець поводився іще з деким із плюжан, що пробували самовільно забратися до шафи. Та "по йому, скажім, Божко, коли він і на "папашу" з часом став погукувати. Сам Пилипенко, нібито, цього не помічав, але багатьом із нас така Биковцева поведенція починала не подобатися. Ми стали казати йому про це, застерігали, щоб він стримувався від нетактовних выбриків. Адже Пилипенко йому нерівня. Були серед нас і такі, що домагалися звільнення Биковця з ро-

ЖІНОЧИЙ ЖУРНАЛ ПРО НІНУ СТРОКАТУ

Американський жіночий журнал "Говори" ("Спікаут"), який появляється в Олбані, Н. Й. і який призначений для активісток жіночого руху в США, в своєму випуску за червень 1975 року, опублікував статтю Керолін Діоссевій — "Ніна Строката, в'язень в Сибірі".

Нижче подаємо скорочений переклад цієї статті:

"Американська асоціація для мікробіології (ACM) відбула свою річну Конвенцію в Нью Йорку, від 28 квітня до 2 травня 1975 року. Серед різних виставок — була одна, яка була неноофіційною. Пан А. А. Зварун, дослідник-мікробіолог з Пенсильванії, пропонував учасникам Конвенції велику відзнаку "Допоможіть Строкатій живіти" і пакет, як врятувати її життя. Учасників просили носити відзнаку, щоб доказати радянській делегації, що вони цікавляться своїм колегою, Ніною Строкатою. В пакеті були інформації про неї і конверта, яку можна використати, щоб вислати їй лист зі словами підтримки. Членам ACM пропонували писати до п-ні Гельві Сіпіли, ген. секретаря Міжнародного Року Жінки, щоб вона використала своє становище і допомогла Строкатій.

Д-р Строката є українським мікробіологом. Її чоловік, С. Караванський відбуває свій 33-річний вирок в радянському концтаборі за писання "антирадянських" творів.

В 1974 р. до д-ра Зваруна дійшла вістка, що д-р Строката має симптоми рака грудей і що її не дозволяють пройти відповідні лікарські оглядини і лікуватися. На Міжнародній Конвенції Асоціації Мікробіологів в Токіо, в 1974 р., було зібрано підписи під петицією, яку було згодом вислано до Леоніда Брежнєва. Після цього д-ра Строкату взяли на медичні оглядини до Ростова, але дотепер не одержано жодних інформацій про характер оглядін, про вислід чи спосіб лікування...

Д-р Зварун, сам українець, говорить, що Сибір є заселений такими людьми, як д-р Строката і її чоловік. Хоч вони не антисоціялісти, але вони в опозиції до русифікації української мови й культури".

"Ті з нас, — закінчується стаття в журналі "Говори", — які довідалися про них почерез ACM, осуджують насильство над правами, які гарантує конституція СССР і Загальна декларація прав людських прав".

(УІС "Смолоскип")

боти в "Плузі". Ми навіть обговорювали цю справу на наших засіданнях. Але Пилипенко, цінуючи Биковцеву працю, щоразу казав:

— Звільнити Биковця — значить почепити на дверях "Плуга" замок.

І Пилипенко мав підставу так казати. Без цієї кололітературної людини ми ніяк не могли б обійтися. Кожен із нас, письменників, жив у дум-

ках своїх виключно особистою літературною творчістю. Загальне нас мало цікавило. Зате Биковець давав про становище цілої нашої організації, отже й про кожного з нас.

Пізній вечір. Ми вже давно розійшлися по своїх домівках, а він усе ще сидить у приміщенні "Плуга", чекаючи на голову організації. А як тільки в дверях побачить Пилипенка, одразу ж підсуне близче до себе всі свої бльок-ноти і починає доповідати "папаші", що вже сидить навпроти нього, про сьогоднішні події на літературному фронті.

Та як Пилипенко не цінував Биковцеву працю в "Плузі", проте згодом йому таки довелося з цією кололітературною людиною розлучитися. Сталося це вже десь, здається, навесні 1927 року. Річ у тім, що крім згадуваних уже обов'язків Михайла Биковця, він мусів приймати в "Плузі" письменників-початківців, які приїжджали до Харкова з усіх кінців України. Приїжджаючи вони не з порожніми руками, а з оригіналами своїх творів. Були це здебільшого молоді хлопці. Більші розміром рукописи Биковець, не читаючи, передавав до Літературної студії, що існувала при "Плузі", менші (вірші, гуморески, дрібні оповідання) сам перечитував у присутності авторів. Поводився він з цими молодиками людяно, сердечно, привітливо. Та, на превеликий жаль, іноді траплялося з ним і щось інше. Читає, скажім, чиєсь коротеньке оповіданнячко. Читає тихо, мирно, по-людському. І раптом, наче йому терпець увірветься, зайорзає на стільці, стукне люлькою об стіл і ну вичитувати авторові: "Ta це ж халтура, партактво, непотріб!.. Жмак, жмак — пожмає рукопис, після кидь його кудись під стіл. А між тими молодиками траплялися й комсомольці, ба, навіть кандидати партії. Ображені таким ставленням до них у "Плузі", вони йшли до республіканських комсомольських організацій скаржитися. Дізnavши про це, ваплітяни — вони дуже й дуже недолюблювали Биковця — почали поширювати чутку: "Плугом", мовляв, керує не Пилипенко, а Биковець. Довелося Пилипенкові, хоч як він не хотів цього робити, звільнити Биковця з "Плуга". Звісно, членом цієї літературної організації Биковець залишився і надалі. Навіть мешкання в будинку "Слово" нарівні з усіма письменниками дістав. Ще більше: "папаша" допоміг йому улаштуватися на посаду вчителя в одній із харківських шкіл. Тим часом нам довелося прийняти на Биковцеве місце аж трьох працівників: Миколу Самуся, Василя Минка та бухгалтера, прізвища якого вже не пам'ятаю.

Звільнений від усіх обов'язків у "Плузі", Биковець ходив засмучений, однаке виступати з нашої організації і в думці не мав. Незабаром одружився. Ale й одруження, мабуть, не розвіяло його суму та жалю за колишньою працею в "Плузі". I заходився він шукати чогось такого, що бодай би трохи межувало з літературою. Одного дня чую: Биковець узявся впорядковувати Словник віломих українських діячів, починаючи від князя Володимира Великого і Михайлом Биков-

100-РІЧЧЯ РОДИЧКИ ГР. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

29 березня ц. р. "Новое русское слово" повідомило: "А. И. Санниковой — 100 лет". Хто ж ця шановна пані Санникова, щоб про неї згадувати на сторінках нашого журналу? Щоб не додавати зайвих міркувань од себе, передамо те, що писало "Новое русское слово": "Олександра Іосафовна Санникова, вдові ген. Санникова, сьогодні стало рівно — сто років життя. З цього приводу рідні й шанувальці улаштували в суботу в житлі Л. і І. Третякових прийняття в її честь. Хоча прийняття було суворо обмежене запрошеними, — рідними й найближчими друзями, привітати винуватницю урочистості прийшло понад п'ять десятків осіб.

Олександра Іосафовна народжена в 1875 році в родині дідичів Квіток, що володіли маєтками в Полтавській, Харківській та Херсонській губерніях. У родині панувала стара воєнна традиція: один із предків — Григорій Квітка — в 1713 році був призначений на полковника Харківського козачого полку, а батько А. І. — Іосаф Миколаєвич Квітка був полковником в Білгородському уланському полку.

Освіту Олександра Іосафовна здобула в Харківському Інституті шляхетних дівчат. По закінченні інституту, вона одружилася зі старшиною генерального штабу Олександром Сергійовичем Санниковим, який опісля став генералом і кавалером ордена св. Георгія. До того ж французький уряд був нагородив ген. Санникова командорським орденом Почесного легіону"

Нас не цікавить, які ще нагороди здобував ген. Санников, з якими була одружена наша українка — небога нашого славетного повістя Грицька Квітки-Основ'яненка. Ми хочемо лише звернути увагу нашим читачам, як ото перемішка нашого українського типу, типу міцного й довговічного з типом далеко кволішим, але зараз посідаючим владу, вже здавна обезголовлює нашу націю.

Ми не знаємо, чи небога Грицька Квітки-Основ'яненка, хоч будьколи згадала про те, що вона походить із українського славного роду, але похолячи з українського роду, вона, як і її донька Софія Олександровна, цілком поринувши в народності "старшого брата", мабуть, ніколи не працювали заради народу українського, так як Грицько Квітка, щоб і він став колись не "старшим", але хоч рівним і не поневоленим.

М. Валко Рен

цем, як сміялися комсомольці, кінчаючи. У 1932 році упорядник налічував у себе 3.000 словникових карток. Щоб далі рухати цю справу, треба було перетрукувати картки. Пилипенко, не забуваючи Биковцевої відданості "Плугові", виклопотав для нього в НКО 500 карбованців. Переґрукувавши словниковий матеріял, Биковець подав його до НКО — на редакцію та на затвердження. Можливо, той Словник і побачив би Божий світ, коли б Москва не розпочала була в 1933 році свого погрому на Україні, під час яко-

го машинопис Словника назавжди загубився в архівному хаосі НКО*).

Надійшов 1934 рік. Замість ліквідованих у 1932 році літературних організацій, у Харкові була створена єдина Спілка радянських письменників України. Тим часом дотеперішня столиця України поволі перебиралася з Харкова до Києва. Виришила туди й більша частина харківських письменників. А ті, що залишилися на місці, оформились як Харківська філія СРПУ. З огляду на те, що нас тепер значно поменшало, органи міської влади переселили наш Літературний клуб з Каплунівської вулиці на Чернишевську ч. 68. Крім Харківської філії СРПУ та Літературного фонду в цьому таки будинку примістився й УТОДІК (Українське товариство драматургів і композиторів).

Відколи були ліквідовані окремі літературні організації (1932 р.), Михайло Биковець залишився без письменницького квитка в кишені, проте кололітературною людиною він і надалі не переставав бути. Як і колись на Каплунівській, так і тепер на Чернишевській ч. 68 його можна було бачити мало не щодня. Прийде ото, ходить з поверху на поверх, роздивляється на все, чогось ніби шукає. Нарешті, одного дня звертається до керівників філії СРПУ з письмовою пропозицією. Письменники, мовляв, замість працювати над своїми творами, витрачають дорожий для них час на всякі дрібниці. Тим то він, Михайло Биковець, береться розвантажити працівників пера від тих дрібниць. Жодних коштів йому на це не треба. Нехай філія тільки дасть у його розпорядження бодай невеличку кімнату. А з письменниками він помириться. Керівники філії СРПУ вирішили спробувати, що з цього вийде. Дали Биковцеві на другому поверсі кімнату, попередивши його:

— Гляди ж, Биковець, не підведи нас під монастир.

— Не журіться, товариши, — заспокоїв їх Биковець. — Усе буде гаразд.

Наступного дня на дверях відведені для Биковця кімнати ми побачили величезне оголошення:

"УВАГА! УВАГА! УВАГА!
БЮРО ДЛЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПИСЬ-
МЕННИКІВ (БОП)

Шановні товариши письменники!

Шукаєте друкарки, що передрукувала б Вам рукопис Вашого літературного твору, — звертайтесь до БОПу.

Не маєте часу стояти в черзі по залізничні квитки — звертайтесь до БОПу.

Хочете фотографуватися — звертайтесь до БОПу.

Надумали організувати десь літературний вечір — звертайтесь до БОПу.

*) НКО — Народній комісаріят освіти. (Тепер — міністерство).

УСПІХИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА КОНФЕРЕНЦІЇ ОН У МЕХІКО

В кінці червня ц.р. відбулась у Мехіко з нагоди Міжнародного року жінки конференція Об'єднаних Націй, в якій брала активну участь також українська делегація з країн західного світу. Треба віднотувати, що цим разом численні українські делегатки належно використали всі можливості міжнародного форуму, щоб звернути увагу світу на безправ'я в СРСР, а особливо на тяжку долю українських жінок-політ'язнів.

Наши делегатки виступали не тільки в дискусіях Трибуни, але й ставили питання ген. секретареві ОН Куртові Вальдгаймові під час загальної пресової конференції, брали участь в офіційному прийнятті президента Ечіварія, виступали на телевізії, влаштували свою пресову конференцію, а навіть вважали доцільним піти на пресову конференцію, влаштовану радянською делегацією, щоб і там поставити деякі відважні питання. Українські делегатки відвідали також різні амбасади та нав'язали особисті контакти з багатьома міжнародними організаціями й чужинецькими делегатами.

Про виступи української вільної делегації на конференції писала не тільки місцева, але й світова преса.

Потребуєте цигарок, сірників, паперу, конвертів, поштових марок, — звертайтеся до БОПу..."

І ще з десяток отаких пропозицій. А внизу — підпис:

"Директор БОПу
МИХ. БИК."

Посунули ми до того БОПу. Як і колись у "Плузи", на Биковцевому столі бачимо портфель, фотоапарат, лульку і кілька бльокнотів. А товариш "директор" ледве встигає занотовувати наші замовлення. За обслуговування бере копійки. Як почули наши жінки про це, то й собі задзвонили телефонами: одна просить знайти для неї голку до швацької машинки; друга потребує кольорових олівців, щоб діти вчилися малювати; третя, хвора, благає Биковця принести їй із письменницької бібліотеки якусь книжку...

Хоч Биковець, повторюю, брав з нас копійки за зроблені нам послуги, проте з часом так розбагатів, що спромігся взяти собі помічницю — якусь школярку. Тепер БОП ще більшою мірою активізував свою роботу: Биковець сидів біля телефона та приймав від людей замовлення, а помічниця, з наказу "директора" ходила роздобувати потрібні для замовців речі.

Одне слово, Биковець, як і колись у "Плузи", став почувати себе на своєму місці. Поправився, повеселішав, навіть, здавалося, помолодів. Та ось, навесні 1936 року до нього несподівано навідалося лихо: раптово захворів. Доручивши БОП своїй помічниці, пішов до лікарні. Лікарі виявили каміння в його нирках. Зробили операцію. Биковцеві довелося довгенько лежати в лікарні. Але

він і з лікарні допомагав своїй помічниці провадити БОП. Та все ж таки через якись час лікарі виписали його з лікарні. Додому Биковець повернувся виснажений хворобою, худющий, знесилений.

Якраз надійшов червень — час, коли кожний з нас починає готовуватися до літнього відпочинку. Харківська філія СРПУ мала для цього свій власний Будинок відпочинку в с. Біликах на Полтавщині. Нагляд за тим будинком належав Літературному фондові. Головою ЛФ був О. Розумісінко, я — заступником. Отож приходить якось дня до нас Биковець, просить:

— Може б ви, товариші, могли й мене послати до Біликов? Щоб тільки харчуватися в Будинку відпочинку. Кімнату для себе я найму в селян.

З великим жалем дивилися ми на хворого Биковця, однаке допомогти йому було не так легко. Річ у тім, що в нашому Будинку відпочинку мали право мешкати й харчуватися лише члени Харківської філії СРПУ. І більше ніхто. Що ж нам робити з цією хворою людиною? Довго обмірковували цю справу, кінець-кінцем придумали: пошлемо Биковця до Біликов як нібито рахівника, хоч рахівництво там провадив сам завбуд. Так і зробили.

Десь у липні Биковець вирушив до Біликов. Жилося йому там непогано. Найняв поблизу кімнату. Харчувався в нашому Будинку відпочинку. Деколи допомагав завбудові щось там порахувати. Але найчастіше його можна було бачити на березі Ворскла. І не самого — з молодим собачкою, що приблудився до нього. Жучок — так Биковець називав собачку — дуже залюбився в свого господаря: куди б Биковець не йшов — і він біжить слідом за ним.

Ми з дружиною, не мавши у Харкові жодних службових обов'язків, жили в Біликах протягом усього літа. Тільки наїзами час від часу навідувалися до свого дому. Таке сталося й цього разу: забажалося нам з'їздити до Харкова. Ми збралися в дорогу. Стояла пообідня пова. Всі відпочивальники пішли до Ворскла. У Будинку запалатиша. Ніхто ані гукне, ані обізветься. Раптом чюю: хтось стукає в наші двері.

— Увійдіть! — гукнув я, не кидаючи поратися біля своєї валізи. Аж бачу: поріг переступає енкаведист. Низенький на зрост, з великим портфелем у правій руці. Слідом за ним іде міліціонер. Хоч це діялося під час "ежовщини", проте особливого враження ці "гости" на нас не справили: ми вже давно зажилися з тією думкою, що вони колись до нас завітають.

— Де мешкає завідувач цього будинку? — запитує нас енкаведист.

— Його нема дома, — відповідаю. — Поїхав у якісь справі до Харкова.

— А в кого зберігається книга, в якій реєструються відпочивальники?

— Жодної реєстрації відпочивальників ми не провадимо.

Енкаведист невдоволено знизує плечима, опісля знову запитує:

— То скажіть, хто тут у вас провадить бух-

КОНЦЕРТ ГАННИ КОЛЕСНИК у 150-річчя смерти Д. Бортнянського

В неділю, 21 вересня 1975 р. відбувся в Месей Гол, Торонто, ювілейний концерт донедавніої солістки Київської опери Ганни Колесник, присвячений 150-річчю з дня смерти композитора Дмитра Бортнянського. Перша частина програми складалася виключно з творів Д. Бортнянського, М. Березовського й А. Веделя. В другу частину входили переважно українські народні пісні, в обробці різних наших композиторів. При фортепіані був — Лев Баркін.

З погляду виконання, концерт був ще одним значним успіхом нашої співачки. Це підтверджував навіть вимогливий і скромний на похвали музичний критик "Торонто дейлі стар" — Рональд Гамбелтон. А ось, публіки на концерті було таки малувато. Чому? Чайже концерт був добре розреклямований, присвячений видатній постаті нашого музичного мистецтва, спонсорував його КУК і відбувався він під патронатом аж трьох єпископів з трьох різних церков?! І назвати Ганну Колесник "висланником ворожого режиму", — для "вирівнання" своєї відсутності на концерті — таки ніяк не можна.

Цікаво, що думала наша солістка про многолюдне Торонто й про наш так часто декларований патріотизм і релігійність, коли співала перед закінченням концерту з неперевершеним чуттям "Стежину" Майбороди.

М. Д.

гальтерію?

— Бухгалтера ми не маємо, — відповідаю я.
— Є тільки рахівник. Але він мешкає в селянському будинку.

— Як його прізвище?

— Биковець.

— Чи не могли б ви провести нас до нього?

— Та вже поведу...

Тепер у мене вже й у думці не було про те, що ці "гости" приїхали по мене. Ні, справа, очевидно, інша. Білицькі сільрадівці, пригадалося мені, обвинувачували нашого завбуда в якомусь шахрайстві. То оце енкаведист з міліціонером у тій справі й приїхали. Хочуть перевірити бухгалтерські записи.

По дорозі запитую енкаведиста, звідки вони приїхали. Чи не з Харкова?

— Ні, з Нових Санжар, — неохоче відповів енкаведист.

Нові Санжари — районне село. Тепер я вже не мав жодного сумніву, що вони цікавляться шахрайством нашого завбуда.

Ось і хата, в якій мешкає Биковець. Біля порога лежить Жучок. Побачивши нас, звівся на ноги, відійшов трохи геть. Увіходимо в хату — Биковець лежить у ліжку, — десь, певно, відпочиває по обіді.

— Вставай, Михайлі! — гукаю я до нього. —

Товариши цікавляться твоєю бухгалтерією.

— Добре, — обзивається Михайло.

Не встиг Биковець стати на ноги, як енкаведист тиць йому в руки якогось патріця.

— Прочитайте, — каже.

Биковець читає. А я, через його плече, бачу: ордер на арешт. В серці мені затенькало: ось по чому вони приїхали. Далі все відбулося за відомим стандартом. Міліціонер обшукував Биковцеві кишени. Енкаведист сказав Михайліві сісті на стільці, а мене попросив покликати ще одного свідка. Я пішов покликати господаря хати. Тим часом міліціонер обшукував усю кімнату: знайшов кілька листів, якусь книжку та ключа від залізничного вагона, що ним, очевидно, бавилися господареві діти. Далі енкаведист написав протокол обшуку, дав його Биковцеві й нам, свідкам, підписати, а опісля звертається до Биковця:

— Тепер збирайтесь в дорогу.

— А маленьку подушечку можна мені взяти? — запитав його Биковець.

— Так, можете. Візьміть також трохи хліба. Бо до Харкова ви потрапите тільки завтра.

Збираючись у дорогу, Михайло став просити мене, щоб я передав його дружині фотоапарат, що був при ньому.

— Ні, не беріть, — обізвався енкаведист. — Некай дружина сама приїде сюди по фотоапарату.

За кілька хвилин виходимо з хати. На порозі зустрічає нас Жучок. Зраділий, вертиться біля наших ніг, вимахує хвостом, стає перед Биковцем на задні лапи. Енкаведист хмуриТЬ брови, але нічого не каже. Прямуємо до Будинку відпочинку. Біля наших воріт стоїть енкаведистове авто. Міліціонер відчиняє дверці, показує Биковцеві на заднє сидіння. Слідом за Михайлом туди ж таки пробує вскочити і Жучок, але міліціонер, відштовхнувшись собаку ногою, сам умощується обіч Биковця. Енкаведист — він уже сидів спереду — вихиляється до мене з авта й каже:

— Не робіть з приводу того, що тут сталося, юдного шуму.

Залучив мотора. Авто рушило від воріт на дорогу. Биковець на прощання кивнув до мене головою. Слідом за автом помчав і Жучок. Ale далеко не побіг: із селянського двору вискочили собаки, і він, злякавшись тих собак, повернувся назад.

**

Коли й де народився Биковець, хто такі були його батько-мати і яку він мав освіту, — не знаю. Однаке, пам'ятаю, як одного разу, коли ми були з ним сам-на-сам, Михайло сказав:

— Сьогодні я натрапив в енциклопедії на прізвище моого батька.

Трапилося це в тридцятих роках, коли розпитування про батьків було небезпечною. Тим то я промовчував. А тепер шкодую.

ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ Й ОСВІТИ ПОТРЕБУЄ ЕКЗЕКУТИВНОГО ДИРЕКТОРА

Осередок Української Культури й Освіти, — зареєстрована установа, яка обслуговує українську громаду від 1944 р. Осередок має фонди мистецьких творів, музеїчних експонатів, книжок, архівних матеріалів, фотографій та музичних творів. Осередок послідовно розвиває свою діяльність, влаштовуючи виставки, доповіді й лекції на різні теми для своїх членів та ширшого суспільства. Рівночасно, Осередок розвиває зовнішню музейну працю, виготовляючи допоміжні матеріали для шкіл, фільми та мандрівні виставки.

Екзекутивний директор відповідає за координацію та адміністрацію праці всіх відділів Осередку: музею, картинної галереї, бібліотеки, архіву, зовнішньої служби, канцелярії і звітуватиме безпосередньо Дирекції ОУКО. Він тимчасом зв'язки і співпрацюватиме з науковими товариствами, наїздуватиме добре взаємини з громадянством та робитиме заходи для здобування фінансів на утримання інституції. Екзекутивний Директор відповідає безпосередньо або посередньо за персонал в складі семи або десяти осіб, за адміністрацію фондів, утримання будинку та ін.

Відповідні кандидати повинні мати диплом магістра, досвід у музеїчних, університетських, наукових або громадських інституціях, виказану продуктивність по лінії своєї спеціальності, хист наїздувати контакти із музейним персоналом та зі спеціалістами у споріднених установах та бажання впроваджувати нові ідеї, які могли б розвивати завдання Осередку серед ширшого громадянства. Добре знання української та англійської мов необхідне.

Платня відповідна до досвіду і кваліфікації.

Аплікації слати на адресу:

**Ukrainian Cultural and Educational Centre
P. O. Box 722, Winnipeg, Manitoba, Canada
R3C 2K8**

УВАГА!

УВАГА!

УЖЕ НАДРУКОВАНА І ПРОДАЄТЬСЯ

УКРАЇНСЬКА МОВА

початкова граматика української мови ч. I
ІВАНА БЕРЕЖНОГО

Видання "Нових днів"

Цей підручник задовольнить потреби III-ї і IV-ї клас наших приватних шкіл. Замовлення приймає адміністрація "НОВИХ ДНІВ".

Ціна підручника — \$1.50. Школам —
30% знижки.

Частина II-а готовиться до друку.

ГІПТОНІЯ

Серцево-судинна система людського організму є найважливішою в його життєдіяльності. Як видно з самої назви, ця система складається з серця та судин, по яких безперервно, ніколи не спиняючись, циркулює кров. Нормальний кровообіг забезпечує постачання тканинам усіх потрібних поживних речовин—солей, вітамінів, кисню тощо. Одночасно відбувається очищення тканин від продуктів життєдіяльності, які відносяться з кров'ю до відповідних органів, де знешкоджуються або виводяться з організму.

У судинах, наповнених кров'ю, створюється певний тиск, який і забезпечує нормальний кровообіг. Цей тиск може бути максимальним і мінімальним. У здорової людини нормальним вважається максимальний тиск — 120 міліметрів ртутного стовпа, а мінімальним — 80 міліметрів. Підвищення артеріального тиску вище від зазначених цифр зв'язується гіпертонічною хворобою, а пониження його до 110 міліметрів ртутного стовпа і нижче (максимального) і до 60 міліметрів (мінімального) — гіпотенією. Ознаки її — часті запаморочення, млявість, нежить, швидка втома, головний біль тощо.

Гіпотенія залежить від ряду причин, наприклад, від сили, з якою викидається кров із серця в судини, від їх тонусу, тобто від скорочення дрібних артерій і т. д. Розслаблення чи розширення цих артерій призводить до захворювання на гіпотенію. Чим більше крові в судинах, тим тиск вищий і навпаки. Цим і пояснюється зниження кров'яного тиску у випадках крововтрат чи застою крові в таких органах, як печінка, селезінка тощо.

На тонус діяльності кровоносних судин впливають нерви, різні залози, передусім щитовина і статева, придаток мозку та ін. Отже, до гіпотенії призводить цілий ряд захворювань залоз внутрішньої секреції.

Якщо хвороба викликана однією з перелічених вище причин, то це вторинна гіпотенія, бо первинним буде захворювання тієї залози або органу, що призвело до гіпотенії. Часто причину хвороби відразу встановити не вдається, тому що не знаходять порушень функцій залоз, серця та інших органів. У цих випадках кажуть про первинну гіпотенію.

Переважна більшість людей, у яких понижений тиск, є практично здоровими, хоч вони іноді вічувають запаморочення, швидку втому, слабість, головний біль, серцебиття та інші неприємні відчуття в ділянці серця. Але в кожному випадку, якщо мають місце ці ознаки, треба звернутися до лікаря, щоб з'ясувати причини захворювання та одержати відповідну консультацію.

Гіпотенічна хвороба не вимагає особливого лікування. При наявності захворювання будь-якого органу з одночасно виявленою вторинною гіпотенією лікування спрямовується проти основної

хвороби. Коли ж діягнозою встановлено первинну гіпотенію, то рекомендується застосовувати загальний масаж, ванни і душі кімнатної температури, легку лікувальну гімнастику, регулярні прогулянки на свіжому повітрі.

Спостереження показує, що малі дози настойки кореня жень-шень підвищують кров'яний тиск, позитивно впливають на загальний стан організму.

E. I. КОЧЕРОВСЬКИЙ, лікар

C. Воскрекасенко

* * *

Не купиш радости за гроши, —
Не варто тратити дарма.
Її не знайдеш і в розкошах,
Якщо в душі її нема.

Будь всюди чести оборонцем
І щирим будь поміж людьми.

Вбирай у душу тільки сонце
І не впускай туди пітьми.

* * *

Є на світі аси хапу,
Є хапуги й рядові.

Але знайте всі живі:

Хто давати вміє в лапу,
Той уміє брати в дві.

* * *

Один шахрай прилюдно викривав
У шахермахерстві свого сусіда, —

Його сушила і пекла обида,
Що той успішніше шахраював.

* * *

Якби я богом став, читачу,
То не робив би я ніяких див, —

Лише б отих, що мають свинську вдачу,
І вродою б свинячою нагородив.

* * *

Лихі — то й небезпечні люди,

В яких девіза:

"А нам усе одно!" ,

Яким страхатися посмертної оруди
На цьому світі не дано.

* * *

В користолюбця продаетесь все й купуєтесь.
І кар'єрист не може існувати без крутні.

В обох у них усе ґрунтуеться
На лестощах,
На викрутнях
Та на брехні.

Із збірки "Рвись увісь, але й під ноги дивись". 1973

І М Е Н Е М Н А Р О Д У

Весна 1929 року. Над Київським університетом прошуміла хвиля багатьох арештів. Заарештовано професора історії України Гермайзе, професора історії української мови Петруся, професора курсу сучасної української літературної мови Василя Дем'янчука, професора математики академіка Кравчука, професора політичної економії Радзиковського, професора педагогії і рефлексології Раєвського, професора історії України Олександра Петровича Оглоблина. Трьох останніх професорів у швидкому часі звільнено. Чимало пройшло арештів серед студентів старшого курсу. На таблицях зарясніли списки прізвищами студентів, звільнених за приховання соціального походження та за неблагонадійність. Над університетом завис страх і непевність.

У вересні, на початку нового навчального року, на одній із лекцій профуповноважені оголосили: всім студентам в обов'язковому порядку з'явитися по обіді до університету. Пообідня пора випала тепла, сонячна, гарна. Студенти, що збиралися, до будинку не входили, гуртками розмовляли надворі. Активісти з комсомолу виносили надвір навинені на держаки прапори, портрети вождів, різні транспаранти.

— Ага! — думалося не одному. — Це, мабуть, буде демонстрація з нагоди початку нового навчального року.

З-за рогу сусідньої вулиці, від будинку бібліотеки Академії наук, підійшли довгою вишукованою лавою студенти КІНГУ (Київського інституту народного господарства). Спинилися на бруківці проти університету. Над лавою майорять прапори. З плякатів зиряте портрети вождів. Підійшли ще студенти інших навчальних закладів. Вишикувались в лаву по чотири студенти університету. Вся ця маса студентської молоді простяглась від університету до білого будинку Академії наук Володимирською (тоді Короленка) вулицею.

За якийсь час демонстранти повністю захаристили вулицю проти невеликого білого будинку польської амбасади. Тільки тут студенти зрозуміли, навіщо їх в обов'язковому порядку пригнали сюди. Це, за наказом згори, розігрувався спектакль похідного протестаційного мітингу проти заарештованих у Києві академіка С. Єфремова, Дурдуківського, Чехівського, Старицької-Черняхівської, Гермайзе та багатьох інших по всій Україні, яких мали судити. Оратори спиналися на невисокий дерев'яний парканчик і, підтримувані руками інших, погрожуюче стрясали п'ястуками перед вікнами амбасади, мітингуючи, наче десь у прифронтовій смузі.

— Смерть загарбникам!

— Смерть фашистам! Ур-ра!!!

Служbowці амбасади віддалік від вікон визи-

рали на вулицю. Огидою і страхом сповнювалося почуття багатьох. Ale вирватися з цього ревища було небезпечно. Кожний відчував за собою пильне око шпигунів і донощиків. Починало вечоріти, коли студенти кинулися з мітингу по своїх гуртожитках.

За кілька днів скликано студентів на мітинг в актову залю університету. Заля повна. Ale не гудом піднесених голосів молоді, а притиснено шумить, як далека прибережна хвиля. Передні місця зайняла професура. На сцені довгий стіл, застелений червоним, для президії. Впорядники метушаться, наче землю має спітката якась нечувана катастрофа. Серед них ректор університету. Над чимсь радяться, хвилюються. Ось ректор Семко з якими папірцем у руках виходить на авансцену і звертається до зібраних.

— Тут хтось подав записку, в якій запитує, чому в залі присутня міліція? Пояснюю. На громадському мітингу, як і кожний, так і представники такої поважної установи, як міліція, мають право бути присутніми.

Студенти ректорове пояснення розуміли по-своєму, але мовчали, а дехто, схиливши голову, украдки посміхалися.

Завдання цього мітингу було дещо відмініше від вуличної демонстрації. Не кричали, не вигукували, не погрожували. У доповіді висвітлювали становище Радянського Союзу в капіталістичному оточенні. Посягання ворожих країн на мирне будівництво, готовання їх до війни і, нарешті, про викриття контрреволюційної організації, що готовала з допомогою західних держав відірвати Радянську Україну від Союзу братніх народів.

Від учасників мітингу вимагалося конкретної ухвали щодо викритої організації. Цю ухвалу мали ствердити в резолюції, в якій, як це завжди практикувалося, найперше ухвалювали послати привітальну телеграму батькові народів, Сталінові, партії й урядові, потім, звичайно "одноголосно" звернутися до уряду з проханням засудити контрреволюційну організацію до найвищої міри покарання. Такі резолюції ухвалювали на мітингах усіх учбових закладів, по фабриках і заводах в усій Україні. Цими трагікомічними парадами влада імущі готовали моральне підґрунтя для суду, який відбувся на початку 1930 року в місті Харкові над "расченітелями" червоної імперії — учасниками СВУ. I уряд Радянської України не мав іншого "виходу", як зважити на "прохання і волю народу" і через народний суд накласти найтяжчу кару на синів і дочок українського народу, що затяжною працею підносили національну культуру до небувалих ще в історії верхів.

По всіх містах і селах України за 1929—1930 рік заарештовано тисячі української інтелігенції

Д-Р М. ШТЕРН ОБОРОНЯЄ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

З СССР продістався на Захід цікавий документ, а саме, частина останнього слова, що його виголосив на своєму процесі у Вінниці, весною 1974 року, д-р Михайло Штерн. Штерна, про суд якого повідомляла свого часу міжнародна преса, обвинувачували у "хабарництві", але під час суду свідки, що мали доказати його вину, склали дуже прихильні про нього свідчення. Справжньою причиною його арешту і суду було те, що два сини д-ра Штерна виїхали до Ізраїлю, восени 1973 року, а він відмовився відраджу-

ти селянства. На процесі СВУ фігурувало три десятки осіб. Де ж поділися тисячі? Ці тисячі після закритих судів або й без них пішли на каторжні роботи і знищенні на далеку північ червоної імперії. Не минула жорстока доля і ректора Київського університету Семка. Його в швидкому часі арештовано й вивезено невідомо куди.

Тільки за двадцять років на чужині з книжки С. Підгайного "Українська інтелігенція на Соловках" можна було довідатися, що й ректор університету Семко опинився на Соловках. Слідом за ним помандрував і його наступник, професор історичного матеріалізму, ректор Баран.

Найдовше затримався на вершку всіх цих по-дій багаторічний голова профкому студентів, стрункий високий чорнявий, з громовим голосом, комуніст Гріншпун. За наступні роки конвеєр НКВД підхопив старшину вищої ранги, керівника воєнних наук при університеті, Чижуна, його, нібито розстріляли. Потім зникли професори О. Синявський, Филипович, Зеров, академіки Голоскевич, Ганцов, О. Курило, поети, письменники і немає ім числа. Ці спогади 45-річної давності, як свіжа рана, перегукуються з подіями сьогоднішніх днів.

Змінили дещо засоби і методи, але суть залишилася та сама. Як тоді, так і тепер, прикриваючись фальшивою маскою "бажання мас", на раді вчених московської академії звільнюють з членів — прихильників діяльності Олександра Солженицина, позбавляють праці інакомислячих учених, висилають за межі країни дисидентів, закидають на мордування до тюрем і психіатричних закладів оборонців рідної мови, культури, національної самобутності. Чи постаті Мороза, Чорновола, Караванського, Плюща, Буковського, Кудірки і багатьох інших не підносяться над світом як образ-символ перестороги про небезпеку з боку кремлівських садистів-руїнників, що загрожують знищеннем людської гідності і права. Чи все це коли діде до мозків вершителів світової політики, що так надсадно добиваються необмежених привілеїв для червоного Молоха, який посягає кривавими мацаками загарбати вільний світ?

вати їх від цього, всупереч тискові органів КГБ. Таким чином суд над Штерном був по суті піimoto поліційних органів СССР. Штернові присудили вісім років табору.

У своєму заключному слові д-р Штерн м. ін. сказав:

"Громадяни судді! Можна бути членом інтернаціонального радянського народу, але для цього цілком не треба забувати, що ти єврей чи українець. І до цього питання я хотів би на закінчення сказати, що в заключному обвинуваченні, на 10-тій сторінці, Кравченко зневажливо називає свою рідну українську мову місцевим жаргоном. Я єврей, я виріс на Україні, це рідна для мене земля і її люди мені близькі та дорогі, а українська мова є моєю другою рідною мовою, і я вважаю, що це жахлива обида чудового народу і його мови. Бажаючи очорнити мене, Кравченко пише так: "Штерн в розмові з хворим вживав місцевого діяlectу". Неймовірне, але правдиве. Цікаво було б запитати слідчого Кравченка, якою мовою, яким діяlectом повинен розмовляти лікар Штерн? Китайською, японською? Мовою людоїдів з джунглів Центральної Африки? Говорити яким діяlectом не було б злочином? Товариши! З в'язниці я писав своїм рідним вірші. Сім місяців у тюрмі, я... лягав і вставав з ім'ям моєї прекрасної дружини на устах, чисту любов якої і проніс через усе мое життя. І все це я говорив не російською мовою, громадяни судді, але дуже близькою мені українською. І хоч тут не місце для поезії, але все ж таки я скажу кілька слів. Кожного ранку я вставав і говорив такі слова:

Такої чистої, святої,
Такої рідної як ти,
Такої ніжної простої
Мені ніколи не знайти.
Таку не часто окинеш оком.
Такої тільки, що марить.
А раз зустрінеш ненароком.
Навіки долю озорить.

Цією ж самою чудовою рідною і близькою мені мовою я писав своїм дітям:

Зломила буря дуб могучий,
Бо він скоритись не схотів.
А верболоз зостався гнуений,
Бо нахилятися умів.
Не будь нікчемною лозою
У час лихий.
Або здолай в борьбі з грозою.
Або поляж на пррапор свій.

Громадяни судді! Я кінчаю. Я все ж глибоко переконаний, що цей процес — не звичайний

ПРО МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРУ ПЕРЕВАЖНО

Draj-Chmara et l'école "neo-classique" Ukrainienne par Oksana Asher

Як видно з французької назви книжки Оксани Ашер, заголовок цієї моєї рецензії — це приблизне визначення теми рецензованої праці. Авторка-дослідниця хотіла написати працю про свого батька, — але як можна писати тільки про Михайла Драй-Хмару, не згадавши інших українських неоклясиків 20-их років? Це була сконсолідована група поетів, пов'язана в творчості і в життєвій недолі, яка (недоля) обірвала їхню діяльність на "півдорозі" розвитку. Ба більше: навіть "продовження" їхнього "літературного життя" після того, як жорстокий режим перервав їхній органічний розвиток, у всіх п'ятьох було однакове. Юрій Клен мусів був рано відірватись від українського ґрунту, емігрувавши до Німеччини, а його творчість видав уже посмертно його син. Спадщина М. Зерова утривалив виданнями на еміграції його брат М. Орест, скористувавшися не тільки тим, що було надруковане в 20-их роках, а й тим, що я вивіз у вільний світ ("Sonnetarium", листування й інше). Надбання П. Филиповича зберіг для історії його брат О. Филипович (із значною допомогою М. Ореста). "Літературне життя" М. Драй-Хари "продовжила" у вільному світі його дочка Оксана, видавши повне зібрання його поезій у Нью-Йорку 1964 р. Тільки доля М. Рильського була трохи інакша. Але й у його творчості можна добачати "розірваний розвиток": його "радянізовані продукції" не мала вже повноцінного характеру, і він "жив" далі в уявленні читачів тільки своїм неоклясичним надбанням.

З огляду на оті перевидання та видання недрукованих раніш творів неоклясики були "присутні" в нашому еміграційному літературному житті на протязі повоєнного 30-річчя. А Оксана Ашер вивела їх навіть поза межі цього нашого життя, видавши одну книжку англійською мовою — "A Ukrainian Poet in the Soviet Union", а оце тепер, цього 1975 р., ще й французькою. Ця остання її праця найбільша розміром, і в ній та-

процес над хабарником і обманцем. Дехто бажав би, щоб цей процес набрав характеру кривавого бенкету, та я надіюсь, що ви розглянете докази оборони і переконаєтесь, що перед вами стоїть людина, яка не вчинила жодного кримінального злочину, що ця людина принесе ще досить багато користі хворим людям. Я чекаю на ваш справедливий присуд, який вирішить мою долю, долю моїх рідних; він рішить про те, чи повернеться життя доктора Штерна до його звичайного русла, чи піде воно цілком іншою дорогою...".

чиimalo сказано про неоклясиків як групу поетів.

У непідписаній англійськомовній нотатці, вміщений наприкінці цієї книжки, зазначено, що хоч багато матеріалу її (циєї книжки) вже було опубліковано українською та англійською мовою, але в ній є й багато нового, такого, якого не було в попередніх публікаціях, а саме: розділ II — "Українські неоклясики", в якому подано короткий огляд новітньої української поезії з короткими ж життєписами українських неоклясиків ("неокласицистів"), розділ V — "Поезія М. Драй-Хари з аналізою її техніки", з більшими подробицями, ніж це було в попередніх працях О. Ашер.

А взагалі книжка складається з таких розділів: "Передмова", "Українські неоклясики", "Накидок біографії" (М. Драй-Хари), "Драй-Хара і українське радянське письменство", "Поезія М. Драй-Хари та аналіза її віршованої техніки". "Висновки". Крім того, в книжці є ще додатки: "Бібліографія літературознавчих праць М. Драй-Хари", "Бібліографія перекладів М. Драй-Хари 1927-1930 рр.", "Бібліографія друкованих творів М. Драй-Хари", в якій відзначено київське видання — "Вибране". 1969 р., "Список видань та праць", у яких згадано творчість М. Драй-Хари.

Як бачимо, у цій праці зібрано геть чисто все, що потрібне для вивчення творчості й наукової діяльності М. Драй-Хари, і зроблено це сумілінно, фахово, з відповідним науковим апаратом. Та авторка й має відповідні для такого опрацювання дані: вона захистила докторську дисертацію в Сорбонському університеті, училися також у Колумбійському університеті, і її можна вважати одним із небагатьох уже на еміграції кваліфікованих українських літературознавців. (Історію її фахового навчання можна знайти в інтерв'ю, що його вона дала Н. Чапленко, а те інтерв'ю було надруковане в ж. "Наше життя". ч. 3, березень, 1968 р., Філядельфія).

Звичайно, як у всякій літературознавчій праці, так і в рецензованій праці О. Ашер можуть бути моменти, про які можна так чи так міркузати. От, наприклад, вона бере у лапки назгу "неоклясики". Це в неї пов'язане з тим, що ця група поетів офіційно так себе не називала, це не була така назва, як інші назви письменницьких організацій 20-их років, як от "Плуг", "Гарт" тощо. Але все таки ця назва історично до них "приросла", тим що можна вважати, що так їх, без лапок і треба називати. Не була це й власна назва, як от "Плуг" та "Гарт", а така, як "символісти", "акмеїсти" тощо, а цих слів ми ж не беремо в лапки (тут я ужив лапок з іншим значенням).

Правда, М. Зеров, виступаючи в пресі, теж брав назву "неоклясики" в лапки, але це був тактичний, самооборонний хід, щоб відвернути звинувачення у "втечі від життя, сучасності". Через це й офіційно вони себе так не називали. Але в "інтимному" колективному творі — в "Неокласичному марші" вони писали:

Ми — неоклясики, потужна
Літературна течія.
Ступаєм дружно, харалужно:
Леконт де Ліль, Ередія!

Про це ж таки свідчить і "Епітафія неоклясикові" П. Филиповича. Отже, ясно, що це була і для історії залишилася справжня назва цієї групи українських поетів. В. Державин у своїй передмові до "Sonnetarium-y" зазначив, що хоч цю назву київські неоклясики й не створили, але вони її й не відкидали. Була б логічніша форма "неоклясицисти", яку можна вивести з назви літературного напрямку XVII-XVIII ст.ст. "клясицизму", але це питання порушив уже на еміграції тільки В. Державин, не наполягаючи, проте, на її вживанні. Та й, правду сказавши, справжнього клясицизму в розумінні клясицизму XVII-XVIII ст.ст. у цих наших неоклясиків було не так багато, як не так багато мали вони спільногого і з французькими парнасцями, — з тими й тими їх більше єднали тільки переклади, а в оригінальних поезіях вони були здебільшого "нормальними" українськими поетами ХХ ст., а відрізняло їх від протегованіх від влади "плужан" та "гартованців" тільки намагання бути незалежними в своїй творчості. Таке становище відбите особливо виразно в творчості М. Драй-Хмари, що орієнтувався чималою мірою на український фолклор, як це відзначає слушно Й. О. Ашер у своїй, аналізі його поезії. Звичайно, є в нього й відгуки російського та українського символізму, і це теж відзначає дослідниця.

Найбільший і найважливіший у рецензований праці розділ "Поезія М. Драй-Хмари та аналіза її віршової техніки", але я не можу в цій малій рецензії розглядати детально матеріал цього розділу. Скажу тільки, що дослідниця добре побудувала свою аналізу, подаючи технічно спочатку українські тексти, а потім французькі переклади. Аналізуючи розміри віршів, вона подає метричні схеми. Аналізує вона й переклади з інших поетів та зіставляє їх з оригіналами.

У своїх покликаннях на джерела О. Ашер згадує "Щоденник" М. Драй-Хмари, що, мабуть, зберігається в його удови, яка живе в США, — тож було б дуже бажано, щоб і цей "Щоденник" був виданий. Звичайно, я маю на увазі видання його в українському оригіналі, а не у французькому чи якомусь іншому перекладі.

Якщо, може, й досі вдова та дочка осторігалися з його публікацією, боячись пошкодити "легальністі" творів М. Драй-Хмари на Україні, то тепер, на брежнєвськім "етапі" національної політики більшовиків, цей мотив уже не має значення, бо творчість неоклясиків на Україні знов потрапила під заборону.

Якщо мати на увазі все, що зробила Оксана Драй-Хмарівна для вивчення творчості М. Драй-Хмари, то не можна не відзначити зворушливої турботи дочки про увічнення літературної спадщини свого трагічно загиблого батька.

Про інших неоклясиків — М. Зерова, М. Рильського, П. Филиповича та Юрія Клена О. Ашер пише в розділах II, в якому йде мова про українську радянську літературу 20-х років взагалі, а разом з тим і про цих неоклясиків, та в кінцевому розділі, де авторка пише про загибіль цих видатних творців української поезії.

Рецензована книжка видана фотодруком, технічно добре виконанім. Можливо, що в тексті є й якісь коректурні помилки, ці неминучі явища нашого еміграційного друкування, але я їх не шукав, — зауважив тільки випадково на стор. 4 неправильно написане прізвище першого видавця "Енеїди" І. Котляревського — "Папура" замість "Парпур". Можливо, що прізвище "Хмара" краще було б писати не так, як воно написане в книжці — не "Chmara", а "Khmara", бо французи читають "ch" як "ш". Адже, наприклад, називу "Харків" французи пишуть: "Kharkov".

"ЗОЛОТА" ПІСНЯ ЛЬВІВ'ЯНКИ

"Голос такої надзвичайної краси трапляється раз на десятиріччя" — цю оцінку народної артистки УРСР, професора О. М. Благовидової, дану два роки тому Ользі Басистюк на випускному екзамені у Львівській консерваторії, молода вокалістка підтвердила перемогою на Міжнародному конкурсі співаків, який відбувся у Бразилії. Солістка Львівської філармонії удостоєна першої премії, а за краще виконання творів з циклу "Бразильська Бахія" їй присуджено золоту медаль імені Ейтора Вілла-Лобаса.

На великому творчому змаганні дівчина з польського села Поляни вразила найвимогливіших цінителів і знавців співу красивим тембром голосу, винятковою музикальностю, високою культурою виконання найскладніших вокальних номерів.. Понад 70 посланців багатьох країн світу винесли на суд авторитетного жюрі свої програми. Серед суперників Ольги, яка підготувала 15 творів шістьма мовами світу, були досвідчені співаки, з яких 36 мають звання лауреатів міжнародних конкурсів...

За традицією Ольга Басистюк після конкурсного виступу зробила концертну подорож по містах Бразилії. Спеціялісти високо оцінили майстерність і талант львівської артистки, відзначивши, що "її голос має забарвлення голосу скрипки Стадівіруса в руках великого Давида Ойстраха".

І. Чорнобров
(*"Культура і життя"*)

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ДЕЩО ПРО ЗАПОРОЗЬКІ СІЧІ

Цього року припадають двохсоті роковини зруйновання Запорозької Січі — осідку козаків.

Знати історію своєї батьківщини — це обов'язок кожного. В двохсоті роковини зруйновання Січі ми хочемо подати інформації про Запорозькі Січі, місця осідку українського козацтва, оборонців свого народу. Ще в шістнадцятому столітті, щоб спинити напади татар на Україну, черкаські та канівські околиці тримали оборонців. Ці оборонці називались козаками. Козак слово татарське, що значить — юнак, молодець. А тому, що ці оборонці, козаки, перебували нижче Дніпрових порогів, іх називали запорозькими чи низовими козаками. До козаків на Запоріжжі приєднався князь Дмитро Вишневецький. Він був досвідченим вояком і бачив, що татарські напади можна б легко спинити, якщо б козаки мали якусь твердиню. Вишневецький назбирав групу козаків і вирушив на один з Дніпрових островів — Малу Хортицю. Там 1552 року побудували вони замок-твердиню, даючи їй назву Січ, назву від слова сікти, рубати. Не раз татари старалися зруйнувати цю першу Запорозьку Січ, і щойно 1557 року, козаки через брак харчів під час облоги, мусіли її залишити. Поразка з хортицьким замком показала, що не слід забагато надіятися на сильні мури Січі. Тому козацтво почало шукати собі на Січ малоприступне місце. І другою Запорозькою Січчю була Базавлуківська Січ. Томаківську Січ, третю з черги, засновано на острові Великого Лугу, що називався також Буцьким островом. Найбільша ширина Великого Лугу доходить до двадцяти кілометрів, а довжина до шістдесяти. 1647 року до цієї Січі прибув Богдан Хмельницький з сином Тимошем.

Заснування четвертої з черги Микитинської Січі, на правому березі Дніпра, напроти міста Нікополя, припадає на 1638-ий рік. У 1647 році Богдан Хмельницький з цієї Січі послав послів до кримського хана прохати допомоги проти поляків.

Микитинську Січ, зі стратегічних міркувань перенесено у гирло ріки Чортомлик і її почали звати Чортомлицькою Січчю, а деколи звали її також старою, бо існувала вона на цім місці майже шістдесят років, аж до трагічного бою під Полтавою 1709 року. З Чортомлицькою Січчю зв'язане ім'я Івана Сірка — кошового запорозьких козаків. Російське військо царя Петра Першого, розбивши війська гетьмана України Івана Мазепи й його союзника шведського короля, до яких приєдналися

вісім тисяч козаків з Чортомлицької Січі з кошовим Костем Гордієнком, обложило Січ, підступом здобуло її й зруйнувало. Козаки, що відступили разом з гетьманом Іваном Мазепою заснували Каменську Січ у гирлі ріки Кам'янки. По зруйнованні російськими військами її цієї Січі, козаки спершу перебралися на Оленівську Січ, пізніше на Підпільну або Краснокутівську, що лежала на межі теперішньої Катеринославщини та Херсонщини. Остання Запорозька Краснокутівська Січ існувала до 1775 року. Того року московське військо під командою генерала Текелія облягло Січ. Козацька Рада вислава послів до Текелія на переговори. Солдати Текелія увійшли на територію Січі, арештували старшин, а всі үкріплення й будови зруйнували. Ті козаки, що не хотіли здаватися, а хотіли й далі відстоювати свої права й вольності, втекли з Дніпра на Дунай, під турків...

В багатьох виникне питання, чому знищено Запорозьку Січ, яка свого часу відігравала таку велику роль і якої ім'я було відоме на всю Европу? Знавець козаччини Дмитро Яворницький ще в 1888 році видав книжку в якій ясно подав причини зруйнування Січі. В своїй праці він пише:

"Знищення Запорозької Січі органічно випливало із самого розвитку російської історії. При всій слабості на той час Росії, при роздрібненості її частин, при всьому тискові з боку сильних сусідів, російська держава все таки досягла поставленої князем-призбирувачем мети — централізації й єдиновладдя". Однаке цариця Катерина бачила: "що в неї під боком існує така громада, яка лише на словах визнає свою залежність від російського уряду, а в дійсності і чути не хоче про якусь опіку над собою. Самовільно вибирає собі старшину, самовільно воює з своїми сусідами, самозільно стражує і милує злочинців. І до всього цього самовільно запроваджує в себе такий лад, який уже є початком справжньої держави... Таким чином виходило, що в російській монархічній державі існувала інша держава цілком демократичного характеру. Тому в одній і тій же Росії, в той самий час відбувалися такі явища. Наприклад, коли селянин стає незадоволеним якимось розпорядженням ... начальства, то що ж: можна цього уникнути. Треба лише добігти до Запоріжжя: там дадуть і землю, і худобу, і плуг. Поселяйся, ори, живи й якщо ти здібний, то можеш стати на чолі паланки, куреня а то й всієї Січі....

"Вирішивши покінчити з Січчю, Катерина Друга зробила це не відразу. Перший крок до знищенння Запоріжжя вона зробила уже 1764 року, коли вона змусила графа Кирила Розумовського зректися гетьмана України. З того часу український сепаратизм перестав лякати імператрицю, але для того, щоб знищити і тінь страху, треба було іще зруйнувати гніздо запорозьких козаків — Січ".

I 1775 року, двісті років тому, захоплено і зруйновано Січ — центр оборони українського народу.

О. К.

НЕ ЗАБУДЬТЕ
ВІДНОВИТИ
ПЕРЕДПЛАТУ
СВОЄЧАСНО!

ПОМЕР АРХИЄПІСКОП СІЛЬВЕСТР

У Мельбурні, Австралія, помер 9 вересня на сотому році життя Високопреосвященніший Владика Архієпископ Сильвестр (у цивільному житті проф. Степан Гаєвський). Він був рукоположений на єпископа Лубенського в 1942 році. Після закінчення Другої світової війни деякий час перебував у Західній Німеччині, а в 1949 році переїхав до Австралії й до 1971 року очолював УАПЦеркву в Австралії і Новій Зеландії.

У ЖЕНЕВІ ПОМЕР М. ЄРЕМІЙ

16-го вересня помер у Женеві колишній секретар Української Центральної Ради, видатний сучасно-громадський діяч і журналіст — Михайло Єремій. У 1919-1920 роках М. Єремій був секретарем місії УНР в Римі, а в роках 1924-1927 був доцентом Української господарської академії у Подебрадах, Чехо-Словаччина. З переїздом до Швейцарії видавав французькою мовою інформаційний бюллетень "Офінор", який закрито в 1944 році на вимогу уряду СРСР. Публікував часто статті в швейцарській і французькій пресі.

Зі смертю Михайла Єремієва українська громада втратила одного з небагатьох ще живих творців української держави. Помер на 87-му році життя.

В. Г. КРИЧЕВСЬКОГО І ЙОГО ДРУЖИНУ ПОХОВАНО У БАВНД БРУКУ

На вимогу українського громадянства, зокрема й "Нових днів", тлінні останки великого українського мистця Василя Григоровича Кричевського і його дружини Євгенії Михайлівни поховано 2-го серпня ц.р. таки в українському Пантеоні — на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку.

В. Г. Кричевський, перший президент української Академії мистецтв, останні роки свого життя провів у Венесуелі, де й помер 1952 року. Його дружина померла в 1967 році. Обоє були поховані в старій частині цвинтаря в Каракасі, яка незабаром має бути ліквідована.

Коли митрополит УПЦ в США, Владика Мстислав, відвідував Венесуелу весною ц.р. і на власні очі побачив у якому занедбаному стані перебувала могила нашого видатного мистця, він заплакав і тоді ж таки вирішив перенести тлінні останки В. Г. Кричевського та його дружини до Бавнд Бруку. При УВАН створено Комітет сприяння цій справі. На заклик Владики й Комітету, пожертві на цю благородну ціль все ще надходять з різних країн українського поселення.

Вкоротці мають реставрувати перевезений з Венесуелі пам'ятник, а також покласти на могилу нову ґранітну плиту. Вроочисте посвячення пам'ятника має відбутись ще в цьому році.

КОНФЕРЕНЦІЯ В СПРАВАХ КАНАДСЬКОЇ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ

На початку вересня в Албертійському університеті відбулась чергова конференція в справах багатокультурності та етнічних груп Канади. Представляючи головного доповідача на конференції, сенатора Павла Юзика, д-р Г. С. Пол називав його "батьком канадської багатокультурності".

За повідомленням газети "Едмонтон джорнал", сенатор Юзик критикував федеральний уряд за брак координації в справах підтримки розвитку етнічних культур у Канаді. Він виявив, що з призначених урядом на цю ціль 19-ти мільйонів доларів в останні роки, зужто досі менш половини, хоч культурні потреби канадців небританського й нефранцузького походження (якітворять сьогодні 26% населення країни, а в трьох центральних провінціях становлять більшість) постійно зростають. Сен. Юзик також домагався, щоб міністрові багатокультурності уряд призначив відповідний штат працівників та щоб незабаром скликати федерально-провінційну конференцію, присвячену розвиткові й координації багатокультурних програм. Інші доповідачі і делегати підтримали ці слухні домагання нашого сенатора.

ПРЕМ'ЄРА "ЯРОСЛАВА МУДРОГО"

Київський театр опери та балету імені Т. Г. Шевченка здійснив постановку нової опери Г. Майбороди "Ярослав Мудрий" (лібретто автора за одноименною драматичною поемою І. Кочерги).

Спектакль поставили музичний керівник і диригент вистави народний артист УРСР С. Турчак, головний режисер театру народний артист УРСР Д. Смолич, художнє оформлення народного художника СРСР Ф. Нірода, художник по костюмах А. Киріченко. Хормайстери — народний артист УРСР Л. Венедиков і В. Згусовський, режисер — народний артист республіки В. Борищенко.

Головні ролі виконують заслужений артист України О Загребельний (Ярослав), народні артисти УРСР А Мокренко (Геральд) і Г. Туфтіна (Джемма), заслужені артисти республіки Г. Ципола (Інгігерда), Н. Куделя (Елизавета), Я. Головчук (Миита), А. Іщенко (Журейко), А. Кочерга (Сільвестр), В. Скубак (Давид), О. Чулюк-Заграй (Стемир), В. Герасимчук (Ратибор).

Увага!

Увага!

У ВА Г А

Ще є невелика кількість книжок — збірки цікавих оповідань і фейлетонів з еміграційного і "старокрайового" життя. Збірка наз.

"КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ"

і коштує 5 доларів. Автор — Анатоль Юріняк.
Замовляти в адміністрації "Нових Днів".

До 200-річчя знищенння Запорозької Сіці

(Продовження з 3-ої стор.)

"Кількість запорозьких козаків сильно збільшилась після Люблінської унії 1569 р., коли Польща почала стреміти розпростерти свій державний устрій з його кріпацтвом на українській землі, що до того входили в склад Литовського князівства" (Энц. В. и М. Н.). "Славне військо козацьке запорозьке низове мало в найвищій мірі надзвичайно своєрідний устрій" (там же).

"В цілях внутрішньої безпеки імперії уряд (Росії) не міг терпіти на одній із своїх окраїн повністю відокремленої громади з незалежним народоправством тим більше, що ця громада приймала до себе всіх шукачів свободи від утисків і гніту в імперії та вела свою власну політику" (В. Энц.).

Це і є головною причиною знищенння запорозької козацької держави Московією. Крім того запорозька держава стояла на перешкоді захопленню Московією "найдорогоціннішої перлини російської корони", як її історики називають — Криму. Пізніше ці ж історики придумали на їхню думку, дуже важливе оправдання знищенню запорозької держави: нібито запорожці не дозволяли заселювати свої "пустопорожні" землі. Запорожці дійсно не дозволяли заселювати свої землі, але чужим людом. Однаке, щоб ці землі були пустопорожніми при населенні майже понад 500.000 осіб, тяжко сказати.

В прискоренні знищення запорозької козацької держави деяке значення відіграло ось що: в 1768 році в місті Торговиця на самім березі р. Синюхи, себто на самім кордоні з запорозькими землями, зібрались польські конфедерати, щоб рятувати Польщу від цілковитої анархії. Їхній замір цілком підтримувала Туреччина, яка не бажала змінення Росії за рахунок Польщі. На конфедератів напали місцеві козаки і попросили собі допомоги проти них у сусідніх пікінерських полків із запорозьких земель, розпускаючи по-голоски, що конфедерати прийшли сюди з поміщиками виловлювати пікінерів та їх дітей, своїх бувших кріпацьків. Кінчилось тим, що козаки з польської сторони і пікінери з запорозьких земель відтіснили конфедератів до Балти, що знаходилась на самім стиці кордонів Туреччини, Польщі і запорозької держави. Частина Балти знаходилась на турецькій стороні, а частина на запорозькій. Пікінери напали на конфедератів в турецькій частині Балти, побоюючись, що вони з допомогою турків будуть виловлювати бувших своїх кріпацьків. Це і спричинило вибух війни між Росією і Туреччиною 1769-1774 рр.

В ході війни турецьке командування наказало своєму васалові кримському ханові зайти в глибоке запілля російської армії — на Уманщину, куди можна було дістатись тільки через запорозькі землі. Тодішня Росія спільнотного кордону

з Туреччиною не мала і воювала з українських земель, що входили у склад Польщі. Коли 40,000 татар і 7,000 запорожців (з традиційної ворожості до Московії вони завше були на боці її ворогів), наблизились уже до кордонів з Польщею, прикордонні пікінерські полки, побоюючись татарських грабунків і нищення господарств, спротивились їх переходові через землі своїх полків (хоч татари пройшовши всю запорозьку державу жодних грабунків і бешкетів не чинили). Коштовий Петро Калнишевський схвалив замір пікінерів зчинити опір татарам, не зважаючи на те, що разом з татарами ішли запорожці. Затримка татар на запорозькій території, а найголовніше, зірвання пікінерами несподіваного рейду кінноти в запілля російської армії, спасло її від розгрому. Війна була перенесена на територію цих пікінерських полків, що вщент були розграбовані з помсти запорожцями, татарами і москалями, "щоб нічого не дісталось ворогові". Запорожці прочувши про поведінку свого кошового хотіли розправитись з ним, але він утік на Кодак і перевовувався до кінця війни в 1774 році.

"Калнишевський зі своїми запорожцями (пікінерами) успішно діяв проти турків на користь російської армії, його подвиги і заслуги засвідчені рескриптами, його нагороджено золотою медалею з портретом імператриці, оздобленім навколо величними добірними брилянтами" (В. Энц.).

Після миру в Кучук Кайнарджі 10 липня 1774 р. російські війська зайняли всю західну частину запорозьких земель. Запорожці захвилювались і перелякалися. 24 вересня 1774 року запорожці скликали Військову Раду, на якій було вибрано генералітет в складі двох військових старшин — Сидора Білого і Логина Мощенського та полкового старшини Антона Головатого з дорученням вияснити у Катерини II границі Запорозьких земель з Росією. Катерина депутатії не прийняла. А в травні 1775 року російська державна рада постановила: "Винищити запорозьких козаків, як кубло свавільства".

Після цього запорожці склали пляч управи і "служби запорозького козацтва Росії", подібний до "служби донського козацтва" і з ним звернувшись до "своєго козака Нечоси" — Потьомкіна. Потьомкін, штурнувши їх прохання з пляном "служби Росії", заявив їм, що "запорожці неприятні і не надаються для такої служби, яку повніть донські козаки. Запорожці мусять перестати існувати".

Запорозька депутатія знаходилася ще в Петербурзі, коли 6 червня 1775 р. Запорозьке козацтво військо низове перестало існувати. З Петербургу було дано наказ корпусові під командуванням генерала Текелія, що знаходився в околицях фортеці св. Єлисавети, захопити всі запорозькі землі, а коли це було доконано, Текелій 3 серпня 1775 року оточив зі всіх боків Запорозьку Січ — столицю і головну фортецю Запоріжжя. В Січі під ту пору знаходилось тільки 8.000 запорожців. Вони кинулися захищатись, але було вже занадто пізно. Крім того Калнишевський і архимандрит Володимир з хрестом у

руках умовляли запорожців "не проливати християнської крові". Це подіяло на запорожців і спротиву ніякого не було. В ту ж ніч понад 5,000 запорожців на чайках вимкнулись у Чорне море і осіли в Туреччині в Добруджі. Інша частина запорожців, особливо тих, що були по зимовниках і частина пікінерів з жінками і дітьми, вимкнувшись в Чорне море, добралися до Кубанського ханства, васала Туреччини, яке, якщо вірити московським історикам, "Катерина подарувала запорожцям". Як переходило саме захоплення Текелієм Січі, невідомо. Всі гармати, величезні запаси пороху, гарматної та мушкетної іншої амуніції, всі незчисленні багатства і дорогоцінності, архіви запорозького козацтва були частинно пограбовані, частинно конфісковані. Текелій арештував кошового Петра Калнишевського, військового суддю Павла Головатого, військового писаря Івана Глобу і під сильним конвоєм відправив до Москви на суд. Був дан наказ, що в разі спроби звільнити арештованих — перестріляти їх. Були також арештовані віливові серед запорожців полковники Порохня, Чорний, Делех, Кулик, Гараджа; курінні отамани Паралич, Головко, полковий старшина Вирменко. Всі вони були поставлені перед воєнний суд.

"Хоч Калнишевський при знищенні Запорозької Січі і стримував запорожців від спротиву і насильств і дуже багато зробив для ліквідації Запоріжжя, все ж таки поніс тяжку кару". (В. Энц.).

"Останні начальники Запорозької Січі кошовий Петро Калнишевський, суддя Павло Головатий, писар Іван Глоба були засуджені на кару смерті, але на прохання декого із свого оточення, Катерина II замінила їм смертну кару на досмертну в'язницю: іх зіслали 1-го в Соловецький монастир, 2-го в Тобольськ, 3-го в Туруханський край" (В. Энц.).

Незлічимі особисті багатства Калнишевського в гроших, дорогоцінностях, величезні незлічимі табуни коней, череди рогатої худоби, отари овець були конфісковані, як також усе майно усіх не тільки арештованих, а взагалі заможних запорожців і пікінерів.

Маніфестом цариці від 3 серпня 1775 р. оповіщалось про знищенння Запорозької Січі з "винищеннем (истреблением) запорожців, бо вони є органічні вроджені вороги російського державного ладу, а в майбутньому щоб і слів "запорожець", "запорозький козак" не існувало". Ще і в наші часи прізвище українця "Запорожець" на москаля діє, як поява кота перед носом пса.

Так скінчилися високі ідеї Д. Вишневецького (Байди), Петра Сагайдачного, Костя Гордієнка, Петра Дорошенка про об'єднання усіх українських земель в одну державу за допомогою запорозького козацтва. Захланний ненажерливий 84-літній дід кошовий і розбагатілій бувший раб-кріпак-пікінер розсудили по своєму. Унук Катерини II Олександер I у 1801 році звільнив Калнишевського з в'язниці, але 110-літній дід не скристав з цього і лишився надалі в монастирі, уже постригшись в манахи, що трохи облегчило його

долю. Помер Калнишевський 31 жовтня 1803 року, проживши 112 років.

"Калнишевський був мудрий адміністратор, хороший воєначальник, здібний дипломат, багатий господар і дуже релігійна людина" (В. Энц.). Чи так це? Його захланність і загрібущість не знала границь. Всіма можливими і неможливими способами він збагачував козацьких виборних провідників, величаючи їх старшиною. Дійшло до того, що ради збільшення своїх особистих прибутків, він відкрив на головній площині в Січі ярмарки, зазиваючи на них жидів з Польщі. Простих "братчиків" запорожців обзвив погірдливо і призирливо не інакше як "голотою". Завдяки своїм діям і поведінці, він утратив пошану і в 1762 році його було скинуто з кошового. Але в 1765 р. дякуючи "старшині", заможним запорожцям і щедрому підмогоричуванню (заможним запорожцям він всіма силами помагав багаті), був знов вибраний на кошового, пробувши 10 років, до знищення Січі. З території держави запорозького козацького війська низового російським урядом було утворено дві губернії: *Новоросійську і Азовську*, а Потьомкін був призначений Катериною II їх генерал-тубернатором. Землі разом з уцілилим населенням, козаками і пікінерами були щедро роздані генералам і улюбленим цариці: " і заставити їх (козаків і вільне населення — пікінерів) стати кріпаками, це дастъ великий прибуток державі" (П. С. З. Р. И.).

Коли ж новозакріпане населення почало утікати, то землі запорозької держави, почали заселяти німцями з Німеччини, греками, болгарами, сербами, щоб зламати "органічну вроджену ворожість до російського державного ладу" українського народу. Дійшло до того, що навіть між недобитків з Запоріжжя на Кубані — кубанськими козаками, російський уряд оселявав німців.

А все ж таки, слова — "запорожець", "запорозький козак" не тільки не зникли з української мови, а навпаки — стали найвищою похвалою для українського юнака.

З НОВИХ ВИДАНЬ

Недавно вийшла з друку праця
Д-РА ВАСИЛЯ ВИТВІЦЬКОГО
про життя і творчість визначного українського
композитора 18-го стол.

МАКСИМА БЕРЕЗОВСЬКОГО

Монографію можна замовляти у видавництві:

M. P. Kots

1215 — 17 Summit Ave.
Jersey City, N. J. 07307, USA

ЧИ ВИ ВЖЕ НАДІСЛАЛИ ПОЖЕРТВУ НА
ПРЕСФОНД СВОГО ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"?

Ч И Т А Ч И П И Ш У Т Ъ

Вельмишановний Пане Редакторе!

Дозвольте висловити мені кілька думок до статті "Біле і чорне" ("Нові дні", серпень 1975), бо її автори М. і П. самі трошки попадають у ті ж кольори. Слушно, це крайні кольори, а між ними ціла скаля розмаїтих. Говорячи про кольори, хочу бачити в нашому наставленні до наших земляків з України насамперед колір — український. Мороз і йому подібні — це один колір. Бела Руденко, Гнатюк, Мірошничченко — другий, учені з України — третій... Усі вони українці й репрезентують, чи цього хочемо, чи ні, українців: одні боротьбою за права свого народу, другі високим мистецтвом, треті науковою. Підневільні умовини обумовлюють їхню спромогу дії. Не всі можуть бути Морозами і не всі мусять каратись по російських засланнях. Нація мусить жити.

Не бачу я якогось українського кольору, ані політичної діяльності в бойкоті своїх земляків з України... Колись ми протестували, що приїжджають самі росіяни, а українців не пускають. Тепер приїжджають (як ще довго їх пускати-муть?), а ми — бойкотуємо! Справді, — ми дуже химерний народ. Подібне з Україною в ОН. Дехто хоче її конче звідтіля викинути, не чіпаючи зовсім Росії. Був би в цьому якийсь політичний розум, коли б ми були за те, щоб викинути Росію з ОН. Та, на те сили не маємо, як і не маємо сили завести порядок у себе у т. зв. політичному секторі.

Важко злагнути, що автори розуміють під висловом, мовляв, згадані мистці "репрезентують уряд" — Київ чи Москву? Проте, загляньмо, як кажуть автори, правді в вічі: без дозволу Москви ніхто ні не вийде з України, ні не поїде в Україну. Не пробуймо заглядати нікому в душу, але поставмо себе на подібне місце. Як би ми почувались, приїхавши з України до своїх земляків, і зустрілись з бойкотом? Робимо їм кривду, а собі ведмежу прислугу!

Щиро Вас вітаю
Антін В. Івахнюк

Вельмишановний Пане Редакторе!

Немає нічого підлішого особистої зради, немає більшого гріха, ніж свідоме руйнування чийогось життя наклепом або й звичайним доносом... Виникли в мене ці думки під час читання інтер'ю редактора журналу "Нові дні" з доктором Яром Славутичем, надрукованого в квітневому числі під назвою "Перемога правди"...

Я особисто не знайомий з д-ром Я. Славутичем, не знайомий і з деталями самого диспуту, який був викликаний доносом. Цими справами займається Верховний суд Канади, вирок якого засуджує тих, хто виступав проти д-ра Славутича. Ale коли я читав інтер'ю, в мене виникло кілька запитань:

— Чому аж тепер?! Чому ніхто не зацікавився долею д-ра Я. Славутича в час, коли він терпів поразки? Де була наша високо-ідейна інтелігенція? Невже ніхто не зізнав? Чи не нагадує це нам реакцію маси на події 30-их років на Україні?

Наші газети переповнені дешевенькими безграмотними статтями, в яких повторюється про все гарне в нашему парафіяльному й організаційному житті: чайочки, ювілеї, родинні свята, повторення старих новин, довгі посмертні згадки про людей, яких і живими рідко згадувалось. Але ці наші газети й не подумали допомогти тому, хто "потерпів поразку", на кого кинули каменем.

Сумно, що такі події знаходять собі місце в нашему житті, у 20-му ст. християнства. Особливо ж сумно, що це сталося не в якомусь закинутому селі, а в одному з найславніших університетів, одної чи не з найліпших країн світу, в середовищі людей з вищою освітою, які відповідають за формування культурного і морального стану наступного покоління...

Куди ж прямує сучасний світ? Досліді в студії, переведені в США, показали, що лише 34% університетських студентів қраїни вірять у те, що треба жити моральним життям, лише 28% цих завтрашніх провідників світу вірять, що релігія є важливою моральною силою...

Приємно читати про перемогу правди і хочеться вірити, що вона також переможе в нашему духовному, суспільному й особистому житті! Хочеться вірити у перемогу християнства, — це ж бо надходить його 2000-ий ювілей!

О. Волох, Оттава

У 200-РІЧЧЯ ЗРУЙНУВАННЯ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

(15 — 16-го червня 1775-го р.)

Готується Америка вже відзначати в наступнім році славне двостоліття волі, Коли Джордж Вашингтон поставив всіх на чати і силою гармат досяг всім ласк у долі!

А Україна в цьому році відзначає дві сотки років зруйнування сонця-Січі, коли настала ніч, народ пройнявсь відчаем, коли всій нації зирнула смерть у вічі!

Дві сотки років мук і стогону, і плачу. Пили й п'ють шовіністи з серця кров козачу! I мову цілого народу зневажають!

Вір, з'явиться там Святослав на виднокрузі! Сусідів перетворить він у щиріх друзів... Чекай на ниві з праці щедрого врожаю!

Іван ДІДЕНКО

ЮВІЛЕЙ 50-ЛІТТЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПРАЦІ МИКОЛИ П. НОВАКА

Це була незвичайно імпозантна подія — в неділю 13-го квітня 1975 р. в українській громаді в Лос Анджелесі. Близько 400 осіб прийшли до Нар. Дому Українського Культурного Осередку вшанувати невсипущу працю Миколи П. Новака на громадській ниві.

Зали вже була повна, коли біля входу показався Ювілят з супроводом дружини Надії та двох дорослих синів: Ореста і Тараса. Спонтанна овация цілої зали засвідчила наочно про велику популярність Ювілята в громаді, популярність цілком заслужену на протязі більше як чверть століття пereбування в Каліфорнії (хоч багато людей знали і докаліфорнійську активну працю Ювілята на Сході Америки і в Канаді).

За почесним столом сиділи наші всесесні отці всіх церков: сеньор УКЦеркви о. Чайковський, о. А. Породько (о. крилошанин М. Колтуцький не був присутній, бо в м. Сан Дієго посвячував зали УКЦеркви, але прислав свій гарний привіт Ювілятові), о. мітрат Степан Галик -Голутяк (церква св. Андрія Первозванного) і о. Теофіль Бузенко, о. Петро Маєвський (цеква св. Володимира). Дальше, фільмовий актор Михась Мазуркі разом з дружиною Сильвією, пан і пані Стойко, паніматка Голутяк, паніматка Колтуцька, паніматка Чайковська, та трохи подальше представники — гості поневолених Москвою народів, почесний член Тов. Укр. Інженерів Америки проф. Микита Подчуцький. (Пастор А. Гурин УЕЦерви не був присутній, але прислав свій гарний патріотичний привіт Ювілятові).

Коли Ювілят з родиною і почесні гости засіли за головним столом, Голова Ювілейного Комітету Петро Марцінів започаткував святкування коротким змістовним словом і закликав вислухати незвичне привітання "далекосхіднього" тасмничого гостя голосом з етеру" Пізніше цей "далекосхідній" — гость зідентифікований як давній приятель Миколи Новака — п. Микола Цимбалістий — український бизнесмен на складі США.

Дальше ведення програми П. Марцінів передав Леонідові Артимовському і Миколі Медведеві. Вони представили авдиторії стисливий життєпис Ювілята в двох мовах. Зрозуміло, що багатогранну діяльність М. Новака за 50 років годі представити за 15-20 хвилин, як і нам це неможливо зробити в цьому дописі. Тому підсумково скажемо, що лише в самому Лос Анджелесі українська громада завдячує М. П. Новакові такі важливі осяги, як напр., придбання і впорядкування чудової зали Українського Культурного Осередку, організація початків церковно-громадського життя в обох православних парафіях української колонії та цілий ряд культурно-мистецьких імпрез — не лише місцевими силами, але й приїжджих мистецьких одиниць, як от славної Капелі Бандурристів ім. Т. Шевченка, Аnsамблю танку і пісні "Калина" та інших, що були спроваджені в Лос Анджелес невтомними заходами Ювілята, крім різних політичних акцій — розголосу про поневолену Україну.

Як інж. Леонід Артимовський, так і п. Микола Медвідь (анг. мовою) особливо підкresлювали ве-

На фото (зліва): Тарас Новак, Лідя Ємець, Микола і Надія Новак, Орест Новак, Галія Білоус і Петро Марцінів.

ликий вклад праці і соборницьке наставлення М. Новака на протязі всієї його діяльності. Усім відомо, — наголошували обидва промовці, — скільки то такту, вирозуміlosti і наполегливості вимагає громадська праця в нашому емігрантському середовищі, скільки-то доводиться зазнати непримінностей, навіть образ і обмов, як багато треба мати терпіння, віри в людей і доброї волі, щоб не розчаруватися і нести далі тягар служіння громаді!..

Спонтанна овация всієї зали і гучний спів "Многая літа" вкрили останні слова біографічної сильветки М. П. Новака, подані промовцями.

З чергами голова УКО п. В. Стойко гратулював Ювілятові, його дружині Надії й обоим синам, вітаючи з цим урочистим днем і бажаючи сил і здоров'я для дальшої плідної і жертвенної праці Ювіята.

Почалася мистецька частина. Першою точкою був сольоспів оперної співачки пані Розмарії Де Карльо, яка проспівала нам дві пісні: "Ел Віті", муз. Ф. Абрадорф і "Мері Відов", муз. Ф. Легара.

Організатори ювілейної учти подбали про різноманітність програми і включили мистецьке СЛОВО і танці. Пані Лідія Ємець по-мистецьки прочитала присвячений Ювілятові вірш Анатоля Юриняка, а танцювальна група балетної студії Ергліса І. Смальцева (великого друга п. М. Новака) двічі в перервах між співами милувала зір і слух авдиторії бравурними танцями, включно з українськими.

Другою точкою був сольоспів п. Юрія Вибачинського, що проспівав "Земле моя" і "Ясени" муз. Білаша, слова М. Ткача.

З чергами виступив квартет "Полтавчанок": Лідія Ємець, Раїа Бересібко, Галина Білоус і Зіна Романюк. Вони виконали дві пісні: "Знову сади цвітуть" і "Чорні очка".

Недавно прибула з Детройту співачка-сопрано Мирослава Крук проспівала дві пісні: "Чужиною", муз. Китастого й "У перетику ходила", муз. М. Лисенка.

Баритон Анатоль Валюх, виконав арію з опери "Кармелюк", муз. Косенка.

Капітоліна Задорожна (сопрано) проспівала вальс Штравса з опери "Циганський барон".

Опісля пані Капітоліна Задорожна і Петро Марцинів (тенор) виконали дует Катерини і Андрія з опери "Катерина" М. Аркаса...

Аж ось на сцені знову появляється імпозантна постать інж. А. Артимовського і проголошує: "А тепер — дуже важлива і приемна точка програми, а саме — обід!" Треба сказати, що обід з шампанським справді був вартий цього урочистого проголошення, бо після нього присутні були в такому веселому настрої, що не дуже зважали на дальшу серйозну програму.

Але коротеньке кінцеве слово Ювіята — Миколи Новака — заля слухала уважно. Помітно звіршений таким урочистим відзначенням 50-ліття своєї громадської діяльності, Микола Новак від широкого серця дякував громаді і не забув (як добрий батько-виховник) сказати кілька слів повчальних для молоді, а саме: сьогоднішній день показує,

що дійсну жертовну працю для суспільства, для свого народу — громада таки врешті побачить і оцінить як належить!

З чергами маestro Володимир Божик передказав чиельні привіти, а поет Іван Діденко прочитав свого конета — Привіт Миколі Новакові.

На закінчення о. мітрап Степан Галик-Голутяк і Микола Чумак (голова парафії) від імені управи УПЦеркви св. Андрія урочисто вручили Миколі Новакові меморіальну металеву табличку, на якій в англійській мові вигравірувано коротеньку історію і дати днів його пройденого громадського шляху.

Співом многоліття Ювілятові й його Родині і вкінці співом "Ще не вмерла Україна" закінчено цей, пам'ятний для української громади Лос Анджелесу і Каліфорнії — великий день.

А на окрему увагу заслуговує неоцінений дар — велика картина "На сторожі віків України", (руїни "Золотих воріт" у Києві) славного артиста-маліяра Івана Кучмака (друга М. Новака).

Анатоль Юриняк

МИКОЛІ НОВАКОВІ у золотий ювілей праці на рідній ниві (сонет)

Громадська нива — найтяжча серед нив,
оброблених серцями, розумом, руками...
Вкладав хтось душу, потім з горя вовком вив!
Бо гнаним став (слезами умивавсь роками...).

А скільки падає на ній працівників
святих, своїми ж тут обмовленіх "гріхами"!?
Замовкло скільки в нас на ній провідників,
покривдженіх, що зникли з неї десь шляхами!?

І треба мати силу волі неймовірну,
щоб обробляти її півсотки грізних років, —
чесноти, щоби чистим слід лишать від кроків!...

Новак Микола мав це все — дружину вірну!
Зберіг для України скрізь любов гарячу!
А в серці й жилах — кров праਪрадідів-козачу!

Іван ДІДЕНКО

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

"БУТЯ"

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

123 стор.

Ціна 2.50 дол.

З замовленням звертатися:

"PLY" Co-op Ltd.

768 Queen St. W., Toronto 140, Ont., Canada

НА 25-ИЙ ЮВІЛЕЙ "НОВИХ ДНІВ"

Макаренко Олекса, Канада	\$25.00
Ткач Олеся, Австралія	13.07
Білоцерківський Анатоль, Канада	10.00
Дикий Василь, Канада	8.00
Д-р Рудницька Галина, Канада	7.00
Цюра Євген, США	7.00
Дзвоник Є., Канада	6.50
Грушецький М., Франція	5.00
Олійник Михайло, Канада	5.00

Щиро дякуємо за допомогу і пам'ять.

Редакція і адміністрація "Нових Днів".

REPORT FROM THE BERIA RESERVE

The protest writings of
VALENTYN MOROZ

edited and translated by John Kolasky

ЦІНА: \$2.95

Замовляти в адміністрації "Нових днів"

ШКОЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

Іван Бережний

УКРАЇНСЬКА МОВА

Початкова граматика української мови ч. 1 Ціна \$ 1.50

Цей підручник задовольнить потреби III-ї і IV-ої клас наших приватних шкіл.

Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ч. 1

Фонетика й морфологія Сьоме видання Ціна \$ 3.00

Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ч. 2

Синтакса Третє видання Ціна \$ 2.50

Замовляти в "Нових днях".

Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

М. Ю. Брайчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-З'ЄДНАННЯ; критичні зауваги з приводу однієї концепції".

Книжка написана сучасним українським радянським істориком. — Ціна: 2.00 дол.

Іван П. Багряний, "ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПРИРВОЮ". — Ціна: 6.00 дол.

Іван П. Багряний, "ТАК ТРИМАТИ". Ціна: 3.50 дол.

Володимир Винниченко, "СЛОВО ЗА ТОБОЮ, СТАЛІНЕ". — Ціна: 8 дол.

В. Винниченко, "НА ТОЙ БІК" — повість. Ціна: 3.00 дол.

LOOK COMRADE — THE PEOPLE ARE LAUGHING...

Підряднський гумор зібрав і видав Іван Коляска. — Ціна: 2.50 дол.

А. Юрняк, КАМІКАДЗЕ ПАДАС САМ, оповідання й фейлетони, 184 стор., звичайна обкладинка. — Ціна 5.00 дол.

Василь І. Гришко, "ТРЕТЬЯ СИЛА, ТРЕТИЙ ШЛЯХ, ТРЕТЬЯ РЕВОЛЮЦІЯ". — Ціна: 1.50 дол

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ". Ціна: 0.70 дол.

Олена Йурило, "УВАГИ ДО СУЧASНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ". Ціна: 2.00 дол.

Андрій Бондаренко, "Слово в дискусії, якої не було (замість аналізи дивних потягнень пп. М. Лівицького та М. Степаненка)". Ціна: 1 дол.

Анатолій Юрняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПОЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ". — Ціна: 1.00 дол.

Петро Карпеню-Криниця, "ІНДІАНСЬКІ БАЛЛДИ". — Ціна: 2.00 дол.

Олександер Солженицин, "НОВЕЛІВСЬКА ЛЕКЦІЯ З ЛІТЕРАТУРИ". — Ціна: 0.50 дол.

Книжки замовляти в адміністрації "Нових Днів".

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
NOWI DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

УКРАЇНСЬКА КНИГА В ТОРОНТО

ОГОЛОШУЄ

НОВІ КНИГИ З УКРАЇНИ

Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики. "Наукова Думка", Київ 1975, стор. 272. Ціна \$ 4.35

Загребельний Павло. **Євпраксія.** Роман. "Радянський письменник". Київ 1975, стор. 310. 2.25

Героїня роману — внучка Ярослава Мудрого Євпраксія під ім'ям Адельгейди стала германською імператрицею, дружиною Генріха IV.

Лазаренко Є. К. **Мінералогічний словник.** Українсько-російський-англійський. "Наукова думка", Київ 1975, стор. 773. Ціна 19.50 Словник містить понад 14 тисяч слів 568. Ціна 2.95

Скотт Фіцджеральд Ф. **Ніч лагідна.**

Роман. Переклад з англійської. "Дніпро", Київ 1975, стор. 336. 1.65

Сиротюк Микола. **Забіліли сніги.**

Роман. "Дніпро", Київ 1975, стор. Роман присвячений гидатному українському поетові Павлові Грабовському. Автор розповідає про дитинство, юність та творчу працю поета.

Сумщина. З серії області Радянської України. "Мистецтво", Київ 1975. Фотоальбом. Ціна

10.50

Угляренко Петро. **Після довгої ночі.**

Роман. "Радянський письменник", Київ 1975, стор. 376. 1.95

У нашій крамниці відкривається новий відділ марки з Радянського Союзу. Будь ласка, заходьте до крамниці.

Пишіть за списками книжок і пластинок.

Замовлення більше \$15.00 крамниця оплачує за пересилку. Пошта за одну пластинку в Канаді 50¢, за кожну додаткову 20¢. В США 75¢, а за кожну додаткову — 25¢. В Онтеріо просимо додавати 7% сейл текс.

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату. Слід вказувати ім'я автора та назву книжки.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928